

EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGA

NAGYKAMARA

KORBELY kontra MAGYARORSZÁG ÜGY

(9174/02. sz. kérelem)

ÍTÉLET

STRASBOURG

2008. szeptember 19.

*Ezen határozat **végleges**, de szerkesztői változtatás alá eshet.*

A Korbely kontra Magyarország ügyben,

Az Emberi Jogok Európai Bírósága Nagykamaraként tartott ülésén, melynek tagjai voltak:

Jean-Paul Costa, *Elnök*
Christos Rozakis,
Nicolas Bratza,
Peer Lorenzen,
Françoise Tulkens,
Loukis Loucaides,
Ireneu Cabral Barreto,
Karel Jungwiert,
Volodymyr Butkevych,
Baka András,
Vladimiro Zagrebelsky,
Antonella Mularoni,
Elisabet Fura-Sandström,
Renate Jaeger,
Sverre Erik Jebens,
Dragoljub Popović,
Mark Villiger *bírák*

és Michael O'Boyle, *Hivatalvezető-helyettes,*

2007. július 4-i és 2008. június 19-i zárt ülésén lefolytatott tanácskozását követően az utóbb említett időpontban elfogadott alábbi ítéletet hozza:

AZ ELJÁRÁS

1. Az ügy alapja egy, a Magyar Köztársaság ellen benyújtott kérelem (9174/02. sz.), amelyet az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény (az "Egyezmény") 34. Cikke alapján egy magyar állampolgár, Korbely János (a "kérelmező") 2002. január 20-án terjesztett a Bíróság elé.

2. A kérelmező azt állította, hogy olyan cselekmény miatt ítélték el, amely elkövetése idején nem minősült bűncselekménynek. Meglehetősen általánosan fogalmazva azt is előterjesztette, hogy az eljárás nem volt tisztességes, s hogy ésszerűtlenül hosszú ideig tartott. A kérelmező az Egyezmény 6. és 7. Cikkére hivatkozott.

3. A kérelmet a Bíróság Második Szekciójára osztották (Bírósági szabályzat 52. szabály (1) bekezdés). 2007. május 3-án a Második Szekció azon Kamarája, melynek tagja Françoise Tulkens, Baka András, Ireneu Cabral Barreto, Riza Türmen, Antonella Mularoni, Danutė Jočienė,

Dragoljub Popović, és Françoise Elens-Passos Hivatalvezető-helyettes volt, átadta hatáskörét a Nagykamarának, miután a felek egyike sem ellenezte azt (Egyezmény 30. Cikke és a 72. szabály)

4. A Nagykamara összetétele az Egyezmény 27. Cikkének 2. és 3. bekezdésével, valamint a Bírószági szabályzat 24. szabályával összhangban került megállapításra.

5. A kérelmező és a Kormány is periratot terjesztett elő.

6. 2005. április 27-én a strasbourgi Emberi Jogi Épületben tárgyalásra került sor (59. szabály 3. bekezdés)

A Bírószág előtt megjelent:

(a) a Kormány részéről

HÖLTZL L., *kormányképviselő,*

WELLER M., *kormányképviselő-helyettes,*

TALLÓDI Z., *kormányképviselő-helyettes.*

(b) a kérelmező részéről

CECH A., *ügyvéd,*

MOLNÁR L.S., *ügyvéd.*

A Bírószág meghallgatta Cech úr és Hőltzl úr beszédét.

7. Ugyanezen a napon a Nagykamara az Egyezmény 29. Cikkének 3. bekezdése alapján úgy határozott, hogy a kérelem elfogadhatóságáról és érdeméről egyidejűleg dönt.

A TÉNYEK

I. AZ ÜGY KÖRÜLMÉNYEI

8. A kérelmező 1929-ben született és Szentendrén él. A kérelmező nyugalmazott katonatiszt, aki a kérelem előterjesztésének időpontjában szabadságvesztés büntetését töltötte a Budapesti Büntetés-végrehajtási Intézetben.

A. Az 1956. október 26-án Tata városában történt események

9. A magyar forradalom 1956. október 23-i, budapesti kitörésekor a kérelmező, aki akkoriban százados volt, a tatai katonai kiképző iskolában fiatal tisztek tanfolyam-parancsnokaként szolgált. Az 1956. október 23-án a fővárosban lezajlott tüntetések, illetve kitört fegyveres harc és felkelés nyomán statáriumot hirdettek ki, amely szerint - többek között - az engedély

nélküli fegyverviselés halálbüntetéssel volt büntetendő. A kérelmező ismerte ezeket a rendelkezéseket, amelyeket az országos rádióadóban kihirdettek.

10. 1956. október 26-án a felkelők sikertelen támadást intéztek a tiszti iskola ellen. A tűzharcban egy tisztet megöltek, egy másikat pedig megsebesítettek. Röviddel ezt követően a felkelők elfoglalták a helyi börtön és az ügyészség épületét. A kérelmező azt a szolgálati feladatot kapta, hogy szerezze vissza az épület feletti ellenőrzést. Erőszak alkalmazása nélkül sikerült rávennie a felkelőket arra, hogy elhagyják az épületet.

11. Később, egy hasonló szolgálati feladat során, a kérelmező azt a parancsot kapta, hogy fegyverezze le a helyi rendőrség épületét 1956. október 26-án erőszakkal elfoglaló felkelőket. A rendőrség ellenállását legyőzve a felkelők, köztük Kaszás Tamás, felfegyverezték magukat a rendőrségtől megszerzett fegyverekkel. A felkelők vezetője Kaszás Tamás és egy másik személy volt. Szándékuk az volt, hogy kivégzik a Rendőrkapitányság vezetőjét, de végül nem tették ezt meg. Kaszás Tamás a felkelők egy kisebb csoportjával állásaik biztosítása érdekében az épületben maradt; a csoport informális vezetője Kaszás Tamás volt.

12. Korábbi feladatához hasonlóan a kérelmező ezúttal is kifejezetten azt a parancsot kapta, hogy szervezzen egy tiszti különítményt, vezesse a Rendőrkapitánysághoz, és szükség esetén erőszak alkalmazásával is szerezze vissza az épület feletti ellenőrzést. A kérelmező mintegy tizenöt főből álló különítményének minden tagja egy 7,62 mm-es géppisztollyal és egy pisztollyal volt felfegyverezve; a csoport rendelkezett továbbá egy 7,62 mm-es golyószóróval és mintegy 25 kézigránáttal is.

13. A Rendőrkapitányság felé vezető úton a kérelmező által vezetett különítmény találkozott két fiatalemberrel, egyiküknél géppisztoly volt. A kérelmező beosztottjai elkobozták a géppisztolyt, és bántatlanul továbbengedték a két személyt.

14. A kérelmező két rajba osztotta embereit. Az egyik raj kint maradt a rendőrség épületének bejáratánál, a másik csoport pedig bement. Az udvaron négy vagy öt lefegyverzett rendőr és öt polgári személy volt; utóbbiak a felkelők közé tartoztak. A kérelmező osztagának tagjai az udvarra érkezve géppisztolyukat a felkelőkre irányították. Az egyik felkelő - Balázs István - azt állította, hogy fegyvertelenek. Az egyik lefegyverzett rendőr ugyanakkor azt állította, hogy Kaszás Tamásnál pisztoly volt. Balázs István felszólította Kaszást, hogy tegye le a fegyvert. Ezt követően parázs vita alakult ki a kérelmező és Kaszás Tamás között, amelynek a tartalma azonban nem ismert.

15. Végül Kaszás Tamás kabátja zsebéhez nyúlt és elővette kézfegyverét. A kérelmező válaszként határozott tűzparancsot adott embereinek. Egyidejűleg a kérelmező géppisztolyából Kaszás Tamásra lőtt, akit mellén és hasán találtak el a lövedékek, s aki azonnal meghalt. A kérelmező parancsára kilőtt golyók egyike egy másik személyt, három

golyó pedig egy további személyt talált el. Egy további felkelőt is meglőttek, aki ezt követően belehalt sérüléseibe. Két személy kirohant az utcára, ahol a kérelmező embereinek másik csoportja löni kezdett rájuk. Egyikük nem halálos fejsérülést szenvedett; a másik személyt számos találat érte és a helyszínen meghalt. Amikor a kérelmező ezt követően motorbiciklin elhajtott a helyszínről, azonosítatlan személyek rálőttek, s a kérelmező sérüléseket szenvedett.

B. Az Alkotmánybíróság előtti eljárás

16. 1993. február 16-án az Országgyűlés elfogadott egy törvényt („a Törvény”), amely – (az 1971. évi 1. törvényerejű rendeletben kihirdetett,) a háborús és az emberiség elleni bűntettek elévülésének kizárásáról szóló 1968. évi ENSZ Egyezményre tekintettel –, többek között, kimondta, hogy az 1956. évi forradalom idején elkövetett egyes cselekmények nem évülnek el. Ezt követően a köztársasági elnök alkotmányossági vizsgálatot kért a törvény kihirdetése előtt.

17. 1993. október 13-án az Alkotmánybíróság határozatot hozott az ügyben, s a háborús bűncselekmények és emberiség elleni bűncselekmények üldözhetőségét illetően bizonyos alkotmányos követelményeket fektetett le. Megállapította, hogy a törvényhozó csak abban az esetben zárhatja ki valamely cselekmény büntethetőségének elévülését, ha elkövetésének időpontjában az adott cselekmény büntetőjogi üldözhetősége a magyar jog alapján nem esett elévülés alá – azon egyetlen esetet kivéve, ha nemzetközi jog minősítette a cselekményt háborús vagy emberiség elleni bűncselekménnyé és zárta ki a cselekmény elévülését, továbbá ha az elévülés kizárására Magyarország nemzetközi kötelezettsége alapján került sor. Következésképpen az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek találta a törvény 1. §-át, mivel a rendelkezés olyan cselekmény büntethetőségének az elévülését kívánta kizárni, amely nem esett a háborús bűncselekmény kategóriájába.

18. Az Alkotmánybíróság (53/1993. sz.) határozatának releváns része kimondta:

„IV. A háborús bűncselekmények és emberiség elleni bűncselekmények sajátosságai

1. A háborús bűncselekmény és emberiség elleni bűncselekmények esetében olyan bűncselekményekről van szó, amelyek *e minőségükben* nem a belső jog részeként keletkeztek, hanem a nemzetek közössége tartja őket bűncselekménynek, és a nemzetek közössége határozza meg tényállásukat.

Ezek a bűncselekmények - a második világháború idejétől meghatározóvá vált nemzetközi jogi jogfejlődés szerint - nem egyszerűen a legtöbb állam belső büntetőjogában is üldözött cselekmények. (Az emberölés tényállása tehát nem minősíthető fel önmagában emberiség elleni bűncselekménnyé.) Nemzetközi státuszukhoz hozzátartozik a nemzeti jogok fölötti megalapozásuk, akár a

természetjogban, ... akár a „nemzetközi közösség alapjainak” védelmében, akár abban, hogy ezek a cselekmények az emberiséget veszélyeztetik: elkövetőik „az emberi nem ellenségei”. Jelentőségük tehát nagyobb annál, semhogy büntetethetőségük az egyes államokban való elfogadásuktól, vagy az államok mindenkor büntető politikájától függhetne.

2. A háborús bűncselekményeket és az emberiség elleni bűncselekményeket a nemzetközi közösség üldözi és bünteti: egyrészt nemzetközi bíróságok útján, másrészt azzal, hogy az államoknak, amelyek tagjai akarnak lenni a nemzetek közösségének, vállalniuk kell üldözésüket. ...

4. A háborús bűncselekmények és emberiség elleni bűncselekmények nemzetközi jogi alapú üldözése és megbüntetése csak garanciák között történhet; önellentmondás lenne az emberi jogokat ezek nélkül védeni. A garanciákat azonban nem lehet felcserélni vagy helyettesíteni a nemzeti jog garanciáival.

a) A *nullum crimen sine lege* garanciáját a nemzetközi jog magára érti, s nem a belső jogra. „A nemzetközi szokásjog”, „a civilizált nemzetek által elismert jogelvek”, „a nemzetek közössége által elismert jogelvek” az a *lex*, amely a magatartást a nemzetek közössége által (nemzetközi szervezetek vagy a közösségbe tartozó államok útján) üldözendőnek és büntetendőnek minősíti - függetlenül attól, hogy a belső jog tartalmaz-e hasonló bűncselekményeket, vagy hogy a megfelelő egyezményeket az egyes országok belső joggá tették-e. A háborús bűncselekmények és az emberiség elleni bűncselekmények súlyossága, az, hogy általuk a nemzetközi béke és biztonság, illetve maga az emberiség kerül veszélybe, nem egyeztethető össze azzal, hogy büntetethetőségük nemzeti jogoktól függjön. ...

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 15. Cikke (1) bekezdése - amely tartalmában megegyezik az Európai Emberi Jogi Egyezmény 7. Cikke (1) bekezdésével - arra kötelezi a részes államokat, hogy a *nullum crimen sine lege* és a *nulla poena sine lege* elvét feltétlenül tartsák be. A nemzetközi jogban meghatározott bűncselekményre való hivatkozás („Senkit nem szabad elítélni olyan cselekményért, amely elkövetése idején a hazai vagy a nemzetközi jog alapján nem volt bűncselekmény”) az irodalom szerint kizárólag olyan bűncselekményekre vonatkozik, amelyek a belső jogban vagy ratifikálás, vagy a közvetlen alkalmazás folytán kétségtávolan büntetendők.

Az Egyezségokmány 15. Cikk (2) bekezdése szerint: „E Cikk nem képezi akadályát valamely személy bíróság elé állításának és megbüntetésének olyan cselekmény vagy mulasztás miatt, amely elkövetése idején a nemzetek közössége által elismert jogelvek szerint bűncselekmény volt.” (Tartalmilag hasonló az Európai Emberi Jogi Egyezmény 7. Cikk (2) bekezdése, azzal az eltéréssel, hogy a „nemzetek közössége” helyett a „civilizált nemzetek” kifejezést használja.) Ez a kivétel teszi lehetővé a fent körülírt *sui generis* nemzetközi jogi bűncselekmények üldözését a részes államok által akkor is, ha azok tényállása és büntetethetősége nem része a belső jognak. Ebből értelemszerűen következik az is, hogy ezeket a cselekményeket az egyezmények a nemzetközi jogban kialakított feltételek szerint engedik üldözni és büntetni. A (2) bekezdések így nyilván áttörnek a belső jogban az egyezmények által is megkövetelt büntetőjogi garanciát, annál is inkább, mert az Európai Egyezmény 15. Cikk (2) bekezdése, illetve az Egyezségokmány 4. Cikk (2) bekezdése a *nullum crimen nulla poena* garanciák feltétlen érvényesülését még háború és szükséghelyzet idejére is feltétlenül előírja. A (2) bekezdés azon államokra nézve, amelyek a bűncselekmények elkövetése utáni időben inkorporálták jogukba a háborús bűncselekményekre és az emberiség elleni bűncselekményekre vonatkozó nemzetközi jogi normákat, a belső jog szempontjából a visszaható hatályú büntető törvényhozás engedélyezésével jelent

egyét. Ezeket a cselekményeket a nemzetközi jognak kellett az elkövetés idején büntetendővé nyilvánítania, és nem a belső jognak.

Történetileg a kivétel a II. világháborúval kapcsolatos háborús bűncselekmények és emberiség elleni bűncselekmények büntethetőségére vonatkozott. A nemzetközi jogfejlődés azonban folyamatosan eloldotta a „nemzetközi humanitárius jog” elleni bűncselekmények körét a háborús kontextustól, illetőleg függetlenítette a belső jogi bűnüldözés feltételeitől az elévülés tekintetében is, amennyiben két egyezmény is készült a háborús bűncselekmények és emberiség elleni bűncselekmények el nem évüléséről. ...

V. A nemzetközi jogban megállapított bűncselekmények és az Alkotmány

1. A háborús bűncselekmények és emberiség elleni bűncselekmények tényállását és büntethetőségük feltételeit is a nemzetközi jog határozza meg; ezeket a bűncselekményeket - közvetlenül vagy az államok kötelezésén keresztül - a nemzetek közössége üldözi és bünteti. A háborús és emberiség elleni bűncselekmények megbüntetésére vonatkozó szabályok - mivel ezek az emberiséget és a nemzetközi együttélést alapjaikban veszélyeztetik - kogens nemzetközi jogot képeznek. Amely állam ezt nem vállalja, nem vehet részt a nemzetek közösségében. ...

2. A háborús bűncselekmények és emberiség elleni bűncselekmények nemzetközi jogi szabályozása nincs tekintettel a belső jogokban érvényesülő nullum crimen elvre, amikor ezeket a bűncselekményeket attól függetlenül büntetni rendeli, hogy elkövetésükkor a belső jogban büntetendők voltak-e. ... Nem a nullum crimen elve törik itt meg, hanem annak a belső jogra való szorítása. A nemzetközi jog a maga rendszerén belül megköveteli, hogy a bűncselekmények az elkövetés időpontjában a nemzetek közössége által elismert általános elvek alapján ... háborús bűncselekményeknek vagy az emberiség elleni bűncselekményeknek minősüljenek. A magyar állam büntető hatalmán keresztül e bűncselekmények esetében valójában a nemzetek közösségének büntető hatalma érvényesül a nemzetek közössége által meghatározott feltételek szerint és garanciák között. A nemzeti jog annyiban alkalmazható, amennyiben azt a nemzetközi jog kifejezetten rendeli (mint ez például a büntetési tételek tekintetében előfordul). A nemzetközi jog eltérő tartalmú, kifejezett és kogens szabályával szemben a nemzeti jog nem érvényesülhet. ...

4. ...

(b) A genfi egyezmények közös 3. Cikkében meghatározott cselekmények az emberiség elleni bűncselekménynek minősülnek, s azokat a minimális követelményeket tartalmazzák, amelyeket mindegyik összeütköző Fél „legalább” köteles megtartani, s amelyek „mindenkor és mindenütt tilosak” ... A 3. Cikkbe felvett tilalmak viszont a hágai Nemzetközi Bíróság szerint „az emberiesség alapvető megfontolásain” (elementary considerations of humanity) alapulnak, s semmilyen fegyveres konfliktus esetén sem szeghetők meg, függetlenül az összeütközés nemzetközi vagy belső jellegétől. (Nicaragua v. United States, 1986. június 27-i ítélet, I. C. J. Reports, 1986, 114. old.) Az emberiség elleni bűncselekmények meghatározása kapcsán hivatkozik a genfi konvenciók 3. Cikkére a volt Jugoszlávia területén elkövetett bűncselekményekre felállított Nemzetközi Bíróság statútumát indokoló Jelentés¹ is (47. pont). ...

d) A háborús bűncselekmények és emberiség elleni bűncselekmények jellemző vonása, hogy arra tekintet nélkül büntetendők, hogy az elkövetési ország jogát

---

1. Az ENSZ Főtitkára által a Biztonsági Tanács 808(1993). sz. határozatának 2. bekezdése alapján 1993. május 3-án előterjesztett Jelentés (S/25704).

sértették-e. ... Nincs tehát jelentősége annak, hogy a genfi egyezmények kihirdetése szabályszerűen megtörtént-e, illetve, hogy az annak végrehajtására vállalt kötelezettségének a magyar állam ... 1956. október 23. előtt eleget tett-e. Az elkövetők felelőssége a nemzetközi jog szerint ettől függetlenül fennállt, s az esetleg későbbi belső jogi törvényhozás ezt a felelősséget eredeti terjedelmében érvényesítheti. ...”

19. Az 53/1993 sz. határozatot követően a Törvényt módosították, és 1993. évi XC. törvényként került kihirdetésre.

C. A kérelmezővel szemben lefolytatott vizsgálat és a kérelmező elleni vádemelés

20. 1993. december 14-én a Budapesti Ügyészségi Nyomozó Hivatal ismeretlen tettesek ellen eljárást indított a Tatán az 1956. évi forradalom alatt elkövetett emberiség elleni bűncselekmények miatt. A kérelmezőt 1994. április 20-án gyanúsítottként hallgatták ki.

21. 1994. december 27-én a Budapesti Katonai Ügyészség vádat emelt a kérelmező ellen azon szerep miatt, amit az 1956. október 26-i tatabányai incidensben játszott. A vád az volt ellene, hogy a Tatabányai Rendőrség épületének visszaserzése során katonai különítményt irányított és polgári személyekre lőtt, illetve embereinek parancsba adta, hogy polgári személyekre lőjenek, több személy halálát okozva, illetve több személyt megsebesítve. Ezen állítólagos tények alapján a kérelmező ellen vádat emeltek a kérelmező ellen:

„[A] a Polgári Lakosság Háború Idején Való Védelméről szóló, Genfben 1949. augusztus 12-én kelt és az 1954. évi 32. tvr-rel kihirdetett Nemzetközi Egyezmény 3. cikk 1. pontját sértő, emberiség elleni bűncselekmény elkövetése miatt, amely az [1956. évi októberi forradalom és szabadságharc során elkövetett egyes bűncselekményekkel kapcsolatos eljárásról szóló] 1993. évi 90. törvény 1(2a) § szerint büntetendő.”

D. A Fővárosi Bíróság előtti első fokú eljárás

22. 1995. május 29-én a Fővárosi Bíróság Katonai Tanácsa megszüntette a büntetőeljárást, megállapítva, hogy az a bűncselekmény, amelynek elkövetésével a kérelmezőt megvádolták, nem minősíthető emberiség elleni bűncselekménynek, csak emberölésnek, illetve emberölésre felbujtásnak, és ekként elévült.

23. A határozat indoklásának releváns része kimondja:

„A bíróság által alkalmazandó jogszabály tehát tényállást tartalmazó részében egy nemzetközi jogi szerződés, míg szankcióját tekintve a belső büntető jogszabályokra utal vissza.

Az adott nemzetközi jogi dokumentum alkalmazására az Alkotmány 7. § (1) bekezdése ír elő kötelezettséget és teszi az adott nemzetközi jogi dokumentumot a belső jog részévé, az 1993. évi XC. tv. pedig tételes büntetőjogi szabállyá. Tekintettel azonban arra, hogy az adott bűncselekmény meghatározása a nemzetközi jog területe - a belső jogba mintegy átemelésre került, de annak nem önálló vizsgálódási területe - így a tényállás vizsgálata is csak a nemzetközi jog területén történhet.

Az 1956-os októberi forradalom és szabadságharc jelentőségének törvénybe iktatásáról szóló 1990. évi XXVIII. törvény és az 1956-os októberi forradalom és szabadságharc során elkövetett egyes bűncselekményekkel kapcsolatos eljárásról rendelkező 1994. évi XC. törvény is rögzíti, hogy 1956-ban Magyarországon forradalom és szabadságharc volt. Ennek alapján, de a tények ismerete alapján is megállapítható, hogy 1956. október 26-án - a bűncselekmény elkövetésének időpontjában - Magyarországon forradalom zajlott. Ez a belső jogszabályi meghatározás sem teszi feleslegessé annak vizsgálatát, hogy volt-e nem nemzetközi fegyveres konfliktus. Az 1994. évi XC. törvény a tényállást megállapító részében az 1949. augusztus 12-én kelt egyezményre hivatkozik, így ennek értelmezése is csak a nemzetközi jogi gyakorlat vagy - ha ilyen van - nemzetközi jogi dokumentumok alapján végezhető el.

A fenti egyezmény maga határozza meg alkalmazásának feltételeit, amikor a 2. cikkében azt írja, hogy "A jelen egyezmény alkalmazást nyer a két vagy több Magas Szerződő Fél között bekövetkező megüzent háború vagy minden más fegyveres összeütközés esetén, még ha a hadiállapot fennállását közülük valamelyik nem is ismeri el. Alkalmazást nyer továbbá valamely Magas Szerződő Fél területe egészének, vagy egy részének bármilyen megszállása esetében is, meg akkor is, ha ez a megszállás nem ütközik semmiféle katonai ellenállásba." Míg a 3. cikk azt rögzíti, hogy ezeket a rendelkezéseket kell alkalmazni "Valamely Magas Szerződő Fél területén keletkező nem nemzetközi jellegű fegyveres összeütközés esetén."

A bíróságnak vizsgálnia kellett, hogy a bűncselekmény elkövetése idején - 1956. október 26-án - Magyarországon nem nemzetközi jellegű fegyveres összeütközés volt-e.

A „nem nemzetközi fegyveres összeütközés” fogalmát az 1989. évi 20. tvr-rel kihirdetett, a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben, 1949. augusztus 12-én kötött egyezmények II. kiegészítő jegyzőkönyve rögzíti. A II. jegyzőkönyv 1. cikke rendelkezik az adott szabályok alkalmazásának feltételeiről, amikor 1. pontjában rögzíti, hogy, "a jelen jegyzőkönyv, amely továbbfejleszti és kiegészíti az 1949. augusztus 12-én aláírt genfi egyezmények közös 3. cikkét anélkül, hogy módosítaná annak fennálló alkalmazási feltételeit, vonatkozik minden olyan fegyveres összeütközésre, melyre az 1949. augusztus 12-én hozott Genfi Egyezményeket kiegészítő és a nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló jegyzőkönyv (I. jkv.) 1. Cikke nem vonatkozik, és amely az egyik Magas Szerződő Fél területén, annak fegyveres erői és olyan kormányellenes fegyveres erő, illetve más szervezett fegyveres csoportok között tör ki, amelyek felelős parancsnokság alatt állnak és ellenőrzést gyakorolnak az ország területének egy része felett, ami lehetővé teszi számukra, hogy folyamatos és összehangolt harci tevékenységet hajthassanak végre és jelen jegyzőkönyvet alkalmazhassák. A 2. pont szerint "A jelen jegyzőkönyv nem vonatkozik belső zavargások és feszültségek során előálló helyzetekre, mint például zendülésekre, elszigetelt vagy szórványos erőszakos cselekményekre és egyéb hasonló természetű cselekményekre, minthogy azok nem fegyveres konfliktusok."

Csak látszólagos az a probléma, amely abból adódhat, hogy a „nem nemzetközi fegyveres összeütközés” fogalmának értelmezésekor az 1989. évi 20. tvr-rel

kihirdetett és 1977. június 8-án elfogadott, a nem nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló II. jegyzőkönyv 1. Cikkének 1. pontja végzi el, tehát egy olyan nemzetközi egyezmény, amely a bűncselekmény elkövetése után keletkezett. A II. jegyzőkönyv 1. Cikk 1. pontja ugyanis rögzíti, hogy a jelen jegyzőkönyv továbbfejleszti és kiegészíti az 1949. évi genfi egyezmények közös 3. Cikkét, anélkül azonban, hogy módosítaná annak fennálló alkalmazási feltételeit. Ennek alapján tehát megállapítható, hogy bár az adott II. jegyzőkönyv továbbfejlesztést és kiegészítést tartalmaz a jegyzőkönyv normákat (nem nemzetközi összeütközés esetén követendő magatartási szabályokat) megállapító részében, azonban semmiféle módosítást nem tartalmaz a fennálló alkalmazási feltételei vonatkozásában. Ezek alapján tehát a II. jegyzőkönyv 1. Cikk 1. pontja maga mondja ki, hogy az ugyanitt írt értelmezése a nem nemzetközi fegyveres összeütközésnek nem módosítja az 1949. évi Genfi Egyezményben írt tartalmat, azt csak értelmezi. Ahhoz képest tehát se nem szűkítő, se nem kiterjesztő, hanem annak első értelmezése, amely az adott fogalom tartalmát állapítja meg. (A bíróság álláspontja szerint ezen értelmezés nem is lehet szűkítő vagy kiterjesztő, hiszen más nemzetközi jogi dokumentum nem rögzíti ezt a fogalmat, így annak nincs is viszonyítási alapja). A fentiek alapján úgy kell tekinteni, mintha a nem nemzetközi fegyveres összeütközés fogalom már az Egyezmény megkötésének idején ezzel a tartalommal jött volna létre.

A fogalom részletes vizsgálata során megállapítható, hogy azok a fegyveres összeütközések tartoznak ebbe a kategóriába, amelyek „az Egyik Magas Szerződő Fél területén, annak fegyveres erői és olyan kormányellenes fegyveres erők, illetve más szervezett fegyveres csoportok között tör ki, amelyek felelős parancsnokság alatt állnak, és ellenőrzést gyakorolnak az ország területének egy része felett, ami lehetővé teszi számukra, hogy folyamatos és összehangolt harci tevékenységet hajthassanak végre, és jelen jegyzőkönyvet alkalmazhassák”. ...

Magyarország területén már az október 23-ról 24-re virradó éjjel létrejöttek az első laza fegyveres csoportok. Különösen Budapesten, a városnak azokon a területein, ahol ezek a spontán fegyveres csoportok a váratlanul bevonuló szovjet hadsereggel szembeszálltak. Egyértelműen megállapítható, hogy ezek a fegyveres csoportok a központi hatalommal szemben álltak, bár sokan közülük rendszeres tárgyalásokat folytattak mind a Magyar Népköztársaság kormányával, mind a Honvédelmi Minisztériummal. Ugyancsak egyértelműen megállapítható, hogy a fegyveres csoportok nem működtek egységes parancsnokság alatt, mert amikor a nemzetőrök és a kormányhatalom egységes parancsnoksága Király Béla vezetésével, Nagy Imre miniszterelnöki megbízása alapján létrejött, az országban a fegyveres harcok lényegében megszűntek. Így az is nyilvánvaló, hogy bár a fegyveres csoportok laza információk kapcsolatban álltak egymással, nem összehangoltan fejtették ki fegyveres tevékenységüket az ország különböző pontjain. Annak megállapítása valószínűleg végleg lehetetlen, hogy mely területek, és milyen arányban álltak a fegyveres csoportok a különböző spontánul létrejött forradalmi testületek, vagy a részben folyamatosan működő régi államigazgatás ellenőrzése alatt.

A II. jegyzőkönyvben írt fogalom, valamint a történész szakértő által adott szakvélemény megállapításait összehasonlítva megállapítható, hogy az 1993. évi XC törvény, valamint - ezen keresztül - a polgári lakosság háború idején való védelméről szóló, Genfben 1949. augusztus 12-én kelt egyezmény a jelen - vád tárgyává tett - cselekmény vonatkozásában nem alkalmazható.

Nem alkalmazható azért, mert - ahogy erre a történész szakértő szakvéleménye is utal - az 1956. október 26-án működő fegyveres csoportok nem működtek egységes parancsnokság alatt. Nem voltak tehát egymástól pontosan elkülönülő harcoló felek, hiszen a ténylegesen - akár egyazon területen, egymástól függetlenül - működő

fegyveres csoportok vagy fegyveres személyek is sokszor különböző politikai motivációtól vezérelve cselekedtek. Nem állapítható meg, hogy fegyveres csoportok mely területeket, milyen mértékben ellenőriztek az országban, amely lehetővé tette esetleg számukra a folyamatos és összehangolt harci tevékenységet, illetve semmiképpen sem állapítható meg, hogy ezen fegyveres csoportok olyan szervezettségük lettek volna, vagy olyan mértékben alávetették volna magukat egy közös parancsnokságnak, hogy harci tevékenységük során képesek lehettek volna a jegyzőkönyvben írt szabályokat betartani.

A bíróság a fent írtakból adódóan a jelen bűncselekmény vonatkozásában nem látta alkalmazhatónak az 1954. évi 32. tvr-rel kihirdetett nemzetközi egyezményt, így az 1993. évi XC. törvényt sem.

A ... vádlott cselekménye - amennyiben a vádirati tényállásban írt cselekmény megvalósult - több emberen, részben felbujtóként elkövetett emberölés büntetettének minősülne....

A vádlott bűncselekménye - annak bizonyítottsága esetén is - 1971. október 26-án elévült, ezért a bíróság a büntetőeljárást megszüntette.”

24. 1995. június 8-án az ügyészség a Legfelsőbb Bírósághoz fellebbezett.

E. Az ügy felfüggesztése az Alkotmánybíróság előtt folyamatban lévő másik eljárás lezárásáig

25. 1995. november 28-án a Legfelsőbb Bíróság releváns tanácsa felfüggesztette a fellebbezési eljárást az Alkotmánybíróság elé vitt egy másik ügy lezárásáig, amelyben a Legfelsőbb Bíróság Elnöke és a Legfőbb Ügyész megtámadta a (fenti 16. bekezdésben hivatkozott) Törvény alkotmányosságát azon az alapon, hogy az nemzetközi szerződést sért.

26. 1996. szeptember 4-én az Alkotmánybíróság alkotmányellenességre hivatkozva teljes egészében megsemmisítette a Törvényt. Az Alkotmánybíróság észrevételezte, hogy bár a Törvényt az Alkotmánybíróság 53/1993. sz. határozatának fényében módosították, s bár annak célja az 1956-ban háborús bűncselekményeket és emberiség elleni bűncselekményeket elkövetett személyek üldözése volt, mégis alkotmányellenes törvényi akadályát képezte az elkövetők – nemzetközi jog általános elvei által megkövetelt – jogszerű üldözésének. Az Alkotmánybíróság megjegyezte, hogy mivel a Törvény kodifikációs hibákat tartalmazott – nevezetesen hibásan hivatkozott az 1949. évi genfi egyezmények különböző rendelkezéseire – nem tett eleget a hazai és nemzetközi jog összhangjára vonatkozó alkotmányos követelménynek, ezért alkalmazhatatlan volt. Az Alkotmánybíróság (36/1996. sz.) határozata az alábbi következtetést tartalmazta:

„II. 2. Az indítványozók szerint a nemzetközi szerződéssel [a genfi egyezményekkel], összhangban nem álló Törvény értelmezhetetlen és alkalmazhatatlan volt. A Törvény megsemmisítésével elhárult az akadály annak újtájból, hogy a magyar hatóságok a nemzetközi jog szerinti háborús és emberiség

elleni bűncselekményeket üldözzék és megbüntessék. ... Az Alkotmánybíróság ... felhívja a figyelmet arra, hogy a nemzetközi jog maga határozza meg a nemzetközi jog szerint ... büntetendő bűncselekményeket és büntethetőségük összes feltételét.”

F. Az ügy visszautalása és az eljárás megismétlése a Fővárosi Bíróság előtt

27. 1996. december 6-án a Legfelsőbb Bíróság hatályon kívül helyezte a Fővárosi Bíróság 1995. május 29-i határozatát, s az ügyet visszautalta az elsőfokú bíróság elé, arra utasítva a bíróságot, hogy az eljárás előlről, a nyomozati szakasztól kezdődően ismétlődjék meg. A határozat az alábbi, a megismételt eljárásban követendő iránymutatásokat rögzítette:

„III.... A bíróságnak tehát azt kell felderíteni, hogy azok a tényállási elemek és feltételek, amelyeket [a genfi] egyezmények [és azok Jegyzőkönyvei] tartalmaznak, az adott esetben megállapíthatók-e. Ez teszi lehetővé annak eldöntését, hogy élet elleni bűncselekménynek, avagy - el nem évülő - emberiség elleni bűncselekménynek minősíthető a [vádlott] magatartás.

Ezeknek a feltételeknek a megállapításához szükséges körülményeket a katonai tanács kellő részletességgel nem derítette fel. Ennek hiányában nem lehet egyértelműen állást foglalni abban a kérdésben, hogy az egyezmények alkalmazhatók-e, avagy sem. Erre figyelemmel a katonai tanács végzése és ebből következően annak eljárást megszüntető rendelkezése is megalapozatlan (büntetőeljárásról szóló tv. 239.§ (2) bek. a) pont).

IV. A megalapozott döntéshez nem mellőzhető az 1956. évi októberi forradalom és szabadságharc harci cselekményei kronológiájának tényállásbeli rögzítése. Ebből lehet megalapozottan megállapítani, hogy a forradalom fegyveres erői felelős parancsnokság alatt állottak-e, ellenőrzést gyakoroltak-e az ország területének egy része fölött, folyamatos, összehangolt tevékenységet fejtettek-e ki.

A megalapozatlanság a nyomozati szaktól megismétlendő eljárásban a Hadtörténeti Intézet kirendelésével (hadtörténész véleményének beszerzésével) küszöbölhető ki.

Az elsőfokú bíróságnak tárgyaláson kell megvizsgálnia a már rendelkezésre álló, valamint a pótnyomozás során szerzett szakvéleményt. A büntethetőség kérdésében történő állásfoglaláshoz ugyanis a hiánytalan tényállás megállapítása csak a bizonyítékok elemző értékelése útján lehetséges.”

28. 1998. február 16-án a hadtörténész szakértő előterjesztette szakvéleményét.

29. 1998. május 7-én a Katonai Tanács tárgyalást tartott. A tárgyaláson a katonai ügyész úgy érvelt, hogy a kérelmező a genfi egyezmények közös 3. Cikke alapján tiltott emberiség elleni bűncselekmény elkövetésében volt bűnös, amely a büntetőtörvénykönyv emberölést szabályozó 166.§ (1) és 166.§ (2) bekezdése alapján volt büntetendő.

30. A védőügyvéd azzal érvelt, hogy a Negyedik genfi egyezmény nem volt alkalmazható az ügy tényeire, s hogy alkalmazása mindenesetre

ellentétes lenne a *nullum crimen sine lege* és a *nulla poena sine lege* elvekkel, mivel nem került megfelelően kihirdetésre Magyarországon.

31. Ugyanazon a napon a Katonai Tanács az alábbi indokok alapján megszüntette a büntetőeljárást:

„A bíróság a cselekmény jogi minősítésének körében először azt vizsgálta, hogy a tényállásban leírt cselekmény emberiség elleni büntettnek, avagy több emberen felbujtóként elkövetett emberölés büntettnek minősül-e. Nem foghatott helyt a védői érvelés abban a vonatkozásban, hogy a genfi egyezmény alapján nem lehet büntetőjogi felelősséget megállapítani, mivel a vonatkozó egyezmény nem lett megfelelő formában Magyarországon kihirdetve. Így az arra alapozott büntetőjogi felelősség sérti a *nullum crimen sine lege* és a *nulla poena sine lege* elveit.

Az Alkotmánybíróság 53/1993. (X.13.) AB határozatában már kifejtette, hogy a Magyar Köztársaság jogrendszere elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait, amelyek külön (további) transzformáció nélkül is a magyar jog részei. A határozat IV/4/a. pontjában pedig kifejti, hogy a *nullum crimen sine lege* garanciáját a nemzetközi jog magára érti, és nem a belső jogra. A nemzetközi szokásjog a civilizált nemzetek által elismert jogelvek, a nemzetek közössége által elismert jogelvek, az a lex, amely magatartást a nemzetek közössége által üldözendőnek és büntetendőnek minősíti, függetlenül attól, hogy a belső jog tartalmaz-e hasonló bűncselekményeket, vagy hogy a megfelelő egyezményeket az egyes országok belső joggá tették-e. Mindezek alapján a bíróság nem tartotta szükségesnek annak vizsgálatát, hogy a genfi egyezmények kihirdetése az 1954. évi 32. tvr-rel megfelelő formában történt-e.

A Polgári Lakosság Háború Idején Való Védelméről szóló Genfben 1949. augusztus 12-én kelt és az 1954. évi 32. tvr-rel kihirdetett Nemzetközi Egyezmény 3. cikk 1. pontja a következők szerint rendelkezik:...

A fentiekre figyelemmel az Alkotmánybíróság 53/1993. számú AB határozat V/4. pontja, valamint az Alkotmánybíróság 36/1996. AB határozat II. pontjára figyelemmel az eljáró bíróságnak vizsgálni kellett, hogy a tényállásban írt cselekmény kimeríti-e [a genfi egyezmények közös 3(1) Cikkének] tényállási feltételeit.

A genfi egyezmény nem határozza meg a nem nemzetközi jellegű fegyveres összeütközés fogalmát, ezzel kapcsolatban a bíróság az 1989. évi 20. tvr-rel kihirdetett 1977. június 8-án elfogadott nem nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló 2. jegyzőkönyv 1. cikk 1. pontját vette irányadónak...

A fentiekre figyelemmel a bíróságnak a tényállás megállapítása során vizsgálni kellett, hogy a vád tárgyává tett időszakban 1956. október 23-a és 1956. november 4-e között a Magyarországon működő fegyveres csoportok, akik a kormány fegyveres erőivel álltak harcban, felelős parancsnokság alatt álltak-e, ellenőrzést gyakoroltak-e az ország egy része felett, amely lehetővé tette számukra, hogy folyamatos, összehangolt harci tevékenységet hajthassanak végre.

A bíróság az általa megállapított tényállásban - figyelemmel a történész szakértő véleményére - nem állapította meg, hogy ezen feltételek megvalósultak volna Korbely János cselekményének elkövetése idején.

A [Negyedik genfi egyezmény és a II. Jegyzőkönyv] szigorú, és konjunktív feltételekhez köti alkalmazási körét. Az egyezményben meghatározottak szerint az egyezmény csak olyan belső fegyveres konfliktus esetén hatályosul, amikor magas intenzitású, és intézményesített az egymással szembenálló felek harci tevékenysége.

A bíróság az általa megállapított tényállás alapján arra a következtetésre jutott, hogy 1956. október 26-án Magyarországon nem volt a nemzetközi jog által meghatározott, úgynevezett nem nemzetközi fegyveres összeütközés, az ott megállapított történelmi háttér nem alapozza meg a nemzetközi jogban megállapított bűncselekmény megállapíthatóságát, hiszen hiányzik a nemzetközi jog által megfogalmazott bűncselekmény több tényállási eleme is.

Mindezek alapján a vádlott cselekménye bizonyítottság esetén is az elkövetéskor hatályban lévő jogszabályok alapján a BHÖ¹ 352. pontjába ütköző, több emberen, részben felbujtóként elkövetett emberölés büntettének minősülne, amely az akkor hatályban lévő 1950. évi II. törvény 25. § a) pontja alapján 15 év alatt elévül. Figyelemmel a Btk. 2. §-ára, nem alkalmazható a Btk. 33. § (2) bek. c) pontja, amely kizárja az emberölés súlyosabban minősülő eseteinek elévülését.

A bíróság nem állapított meg marasztaló tényállást a vádlott vonatkozásában, azonban azért nem hozott vele szemben felmentő ítéletet, mivel álláspontja szerint egy elévült cselekmény esetén büntethetőséget megszüntető ok - az elévülés - megelőzi azt aényt, hogy cselekménye egyébként sem bizonyított.

Mindezek alapján a bíróság a vádlottal szemben több emberen részben felbujtóként elkövetett emberölés büntette miatt folyamatban lévő büntetőeljárást megszüntette, mivel az 1971. október 26-án elévült”

G. A fellebbviteli eljárás

32. Az ügyészség fellebbezése nyomán 1998. november 5-én a Legfelsőbb Bíróság fellebbviteli tanácsa helyben hagyta a határozatot. A bíróság, amely három történész szakvéleményt szerzett be, az alábbi indoklást fűzte az ítélethez:

„Magyarországon ugyanis 1956. október 23-án spontánul és váratlanul forradalom és szabadságharc tört ki.

Ennek során már az október 23-ról 24-re virradó éjjel létrejöttek az első laza fegyveres csoportok, különösen Budapesten, a városnak azon a területein, ahol ezek a spontán fegyveres csoportok a váratlanul bevonuló szovjet hadsereggel szembeszálltak. Ezek a fegyveres csoportok a központi hatalommal szemben álltak, bár sokan közülük rendszeres tárgyalásokat folytattak mind a Magyar Népköztársaság kormányával, mind a Honvédelmi Minisztériummal. A fegyveres csoportok nem működtek egységes parancsnokság alatt, mert amikor a nemzetőrök és a kormányhatalom egységes parancsnoksága Király Béla vezetésével, Nagy Imre miniszterelnöki megbízása alapján létrejött, az országban a fegyveres harcok lényegében megszűntek. Így az is nyilvánvaló, hogy bár a fegyveres csoportok laza információs kapcsolatban álltak egymással, nem összehangoltan fejtették ki fegyveres tevékenységüket az ország különböző pontjain.

1956. október 23-án a központi kormány még ellenforradalomnak nyilvánította a nép spontán forradalmi akcióját, és fegyveres eszközökkel kívánta a fegyveres felkelést felszámolni. Politikai viták, a Magyar Dolgozók Pártja vezetésében lefolyt belső harc, és a fegyveres csoportok sikere, valamint a kormányzatra nehezedő

---

1. *Hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása* (Az 1952-ben hatályban volt büntető anyagi jogszabályok hivatalos gyűjteménye).

politikai nyomás eredményeként a Nagy Imre vezette kormány október 28-án visszavonta az ellenforradalomra vonatkozó tézist, és nemzeti felkelésnek nyilvánította az eseményeket...

Az elsőfokú bíróság ezért okszerűen állapította meg azt, hogy az 1956. október 23-át követően „spontán szerveződő fegyveres csoportok alakultak Budapesten és a vidéki nagyvárosokban, akik harcot folytattak a Budapestre benyomuló szovjet katonai egységekkel, de harcban álltak a kormány fegyveres erőivel, így az Államvédelmi Hatósággal, Rendőrséggel, és a Magyar Honvédség alakulataival is.

Ezen csoportok az első napokban - október 23-tól 28-ig - minden szervezettség nélkül egymástól függetlenül alakultak, és egységes irányítás nélkül harcoltak. Elsősorban Budapest kerületeiben működtek, majd később kisebb szervezettséggel és kisebb számban a vidéki nagyvárosokban is létrejöttek, az állandó felbomlás és újraszerveződés jellemzőit viselték magukon, egymással csak rendkívül laza és inkább csak információs kapcsolatban voltak, összehangolt fegyveres tevékenységet 1956. október 23-a és 1956. november 4-e között nem fejtettek ki. Parancsnokaikat saját soraikból választották, a harcok során elért eredmények alapján. A vezetők személye gyorsan változott, mivel a pillanatnyi helyzet a harcok során elért sikerek vagy sikertelenségek a fegyvereseket új vezetők választására ösztönözték. Nem állapítható meg, hogy ezen fegyveres csoportok felelős parancsnokság alatt működtek volna, irányításuk és feladataik megszabásának eszköze nem a parancsnok által kiadott parancs volt. A fegyveres csoportokban résztvevők a polgári lakosságtól megkülönböztető jelvényt nem viseltek. A kormány a kormányellenes erőket felkelőként, vagy hadviselő félként nem ismerte el.

Budapesten a fegyveres felkelő csoportok 1956. október 23-tól 28-ig terjedő időszakban 3-4 négyzetkilométert tartottak ellenőrzésük alatt. Ezen területek ellenőrzése azt jelentette, hogy ott a kormányerők tevékenységét időszakosan akadályozták, zavarták, azonban a leírt területeket hermetikusan lezárni nem tudták, azon keresztül, ha veszteségek árán is, de a kormányerők közlekedtek.

A vidéken megalakult fegyveres csoportok egymástól függetlenül tevékenykedtek, nagyobb összefüggő területet nem ellenőriztek. Az egyes településeken végrehajtott fegyveres akciók során az adott régió ellenőrzésük alá vonására nem törekedtek. ...”

Az Alkotmánybíróság által a jogalkalmazás számára a fenti határozatokkal kijelölt alkotmányossági követelményekre figyelemmel jelen ügyben tehát a Legfelsőbb Bíróságnak azt kellett vizsgálnia, hogy az 1956. októberi forradalom és szabadságharc első időszakában, 1956. október 26-án megvalósult, több emberen elkövetett emberölés az 1949. évi genfi egyezmények közös 3. Cikke vonatkozásában tényállásszerű volt-e, azaz a közös 3. Cikkben tilalmazott módon valósult-e meg.

Az ott rögzített tényálláselemek és feltételek hiánytalan fennforgása esetén ugyanis a nemzetközi jog megsértésével véghezvitt szándékos emberölés emberiség elleni bűntett képez, amelynek büntethetősége - az 1971. évi I. számú tv-vel kihirdetett, a háborús és emberiség elleni bűntettek elévülésének kizárásáról szóló, az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlése által New York-ban az 1968. évi november hó 26. napján elfogadott nemzetközi egyezmény I. cikkének a/ vagy b/ pontja értelmében az elkövetés időpontjától függetlenül nem évülhet el.

Amennyiben viszont a nemzetközi jog által meghatározott tényállási elemek és feltételek maradéktalanul nem valósultak meg, úgy a cselekmény a belső jog alapján emberölésnek minősül.

A polgári lakosság háború idején való védelméről szóló, Genfben 1949. augusztus 12-én kelt és az 1954. évi 32. törvényerejű rendelettel kihirdetett genfi egyezmény 3. Cikkének 1. pontja szerint: ...

A *nullum crimen sine lege* alapelvére figyelemmel az adott esetben a cselekmény nemzetközi jog szerint 1956-ban bűncselekmény volta attól függően állapítható meg, hogy a közös 3. cikk bevezetésében rögzített általános feltételek is fennforogtak-e.

Az Egyezmények azonban sem a közös 3. cikkben, sem valamely más rendelkezésben nem határozták meg, hogy mit kell valamely Magas Szerződő Fél területén a Felek között keletkező nem nemzetközi jellegű fegyveres összeütközésnek tekinteni. Így azt sem, hogy polgárháború esetén a különböző Felek közötti belső jellegű fegyveres összeütközést mely pillanattól kezdve kell ilyennek tekinteni, vagyis a különböző Felek közötti belső fegyveres összeütközésre nézve az Egyezmény rendelkezései mikortól válnak hatályossá.

A Genfben 1949. augusztus 12-én kötött Egyezményeket Kiegészítő - és az 1989. évi 20. tvr-rel kihirdetett - a nem nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló Genfben 1977. június 8-án kelt Jegyzőkönyv (II. Jegyzőkönyv) 1. §-a „továbbfejleszti ... és kiegészíti az 1949. augusztus 12-én aláírt genfi egyezmények közös 3. cikkét anélkül, hogy módosítaná annak fennálló alkalmazási feltételeit”.

Valamely szerződés továbbfejlesztése és kiegészítése pedig a fogalmak nyelvtani értelmezését alapul véve egyértelműen azt jelenti, hogy a két - az alap és a továbbfejlesztő, egyben kiegészítő - szerződés együttes vizsgálatával kell a felmerült jogkérdésekben állást foglalni és az esetleges jogértelmezés is csak az együttes értelmezés során végezhető el.

Így egyedüli irányadó értelmezésként a Legfelsőbb Bíróság az ezen Jegyzőkönyv 1. cikkének 1. és 2. pontjában adott meghatározást találta alkalmazhatónak. ...

Az 1956. októberi forradalom és szabadságharc közismert eseményei és az adott tényállásban rögzített további körülmények mellett egyértelmű, hogy az 1956-os forradalom és szabadságharc 1956. október 23-án spontán tört ki. Az 1956. október 26-ig eltelt 4 nap alatt nem jöttek létre a különböző felek közötti nem fegyveres összeütközés feltételeit kimerítő szervezetség jegyei.

Az elsőfokú bíróság által hiánytalanul megállapított és ezért irányadó tényállásból pedig egyenesen következik, hogy a forradalmi fegyveres csoportok nem álltak felelős parancsnokság alatt; nem gyakoroltak olyan ellenőrzést az ország területének egy része felett, ami lehetővé tette volna számukra, hogy folyamatos és összehangolt harci tevékenységet hajthassanak végre, és tevékenységük során megfelelően alkalmazhassák a genfi egyezményeket.

Mindezekből azt kellett megállapítani, hogy az 1956. októberi forradalom és szabadságharc során 1956. október 26-án az 1949. évi genfi egyezmények közös 3. Cikkében meghatározott emberiség elleni bűncselekmény tényállási elemei maradéktalanul nem forogtak fenn.”

H. A felülvizsgálati határozat

33. Az ügyészség 1999. január 22-én előterjesztett felülvizsgálati kérelme nyomán 1999. június 28-án a Legfelsőbb Bíróság felülvizsgálati tanácsa hatályon kívül helyezte a határozatot, és az ügyet visszautalta a másodfokú bíróság elé.

34. A felülvizsgálati tanács határozatának releváns része kimondja:

„A polgári lakosság háború idején való védelméről szóló 1949. évi genfi egyezmények közös 3. cikkében meghatározott emberiség elleni bűncselekmények nem évültek el.

Az Alkotmány 7.§-a (1) bekezdésének 1. fordulata értelmében ugyanis a háborús és emberiség elleni bűncselekmények üldözése külön transzformáció vagy adaptáció nélkül is a vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek közé tartozik – a nemzetközi jogi szabályozás nincs tekintettel a belső jogban érvényesülő *nullum crimen sine lege* elvre, mivel ezeket büntetni rendeli függetlenül attól, hogy az elkövetés idején a belső jog szerint büntethetők voltak-e vagy sem. A nemzeti jog idevonatkozó hiánya, vagy eltérő volta tehát közömbös, mivel a nemzetközi jog saját rendszerén belül követeli meg, hogy e bűncselekmények az elkövetés időpontjában a nemzetek közössége által elismert általános elvek szerint háborús, vagy emberiség elleni bűncselekményeknek minősüljenek. A magyar állam csatlakozott a genfi egyezményekhez, azokat ratifikálta, s azok 1955. február 3-ával hatályba léptek. A háborús és emberiség elleni bűncselekmények elévülésének kizárásáról rendelkező 1968. évi New York-i Egyezményhez Magyarország ugyancsak csatlakozott.

Helyes következtetéssel jutottak az ügyben eljáró bíróságok azon megállapításra is, hogy a lényegeset illetően a vádirati tényállásban leírt bűncselekmény megvalósult, jóllehet álláspontjuk szerint nem nyert bizonyítást, hogy azt a terhelt követte el.

Tévedtek ellenben az eljáró bíróságok, amikor arra az álláspontra helyezkedtek, miszerint bebizonyosodás esetén a vád tárgyává tett cselekmény egyedül az elkövetés idején hatályos hazai büntető anyagi jog szabályai szerint, tehát a BHÖ. 352. pontjában felvett több emberen elkövetett emberölés büntettként minősülne, amely így a genfi egyezmények közös 3. cikkében írt emberiség elleni bűncselekményként már nem értékelhető. Erre tekintettel pedig az 1950. évi II. törvény vonatkozó rendelkezései értelmében a büntethetőség elévült....

Így az eljáró bíróságok kizárólagos és önmagában is téves nyelvtani értelmezéssel a II. jegyzőkönyv említett cikkében leírt „továbbfejleszti és kiegészíti” szavaknak nyelvtanilag és logikailag egyaránt helytelen értelmezését adta. Ezáltal nem voltak figyelemmel a jegyzőkönyv azon szövegrészére sem, amely szerint az az egyezmények közös 3. cikkét oly módon kívánja továbbfejleszteni és kiegészíteni, hogy „módosítaná annak fennálló alkalmazási feltételeit”. E megfogalmazásból ugyanis kétségtelenül csak az következik, hogy a genfi egyezmények hatálya, valamint alkalmazási feltételei változatlanul érvényesek.

A II. kiegészítő jegyzőkönyv alkalmazhatóságának feltételei ugyanakkor kizárólag a jegyzőkönyvre vonatkoztathatók, ami következik a jegyzőkönyv azon szövegéből is, miszerint 'A jelen Jegyzőkönyv....továbbfejleszti és kiegészíti a ... Genfi Egyezmények közös 3. Cikkét anélkül, hogy módosítaná annak fennálló feltételeit....'

A genfi egyezmények közös 3. cikke pedig eredetileg is rendelkezett tárgyi alkalmazási körrel, és a kiegészítő jegyzőkönyvnek olyan visszamenőleges hatályt, amely ezt szűkítené, tulajdonítani nem lehet.

A nemzetek közössége a genfi egyezmények közös 3. cikke által a védett személyek számára kívánt védelmet nyújtani olyan polgárháborús esetekben, amikor egy adott állam lakossága és az állam fegyveres ereje áll egymással szemben. Ezen túlmenően e normaszöveg nem tartalmaz egyéb feltételt. További kritériumok megkövetelése esetén a szerződések humanitárius jellege szenvedne jelentős csorbát. Az egyezmények, valamint a kiegészítő jegyzőkönyv együttes értelmezése esetén, amennyiben az állam fegyveres ereje által megtámadott lakosság ellenállása a

kiegészítő jegyzőkönyvben előírt szervezeti fokot még nem érné el, a genfi szerződések közös 3. cikke akkor sem lenne alkalmazható, ha az állam fegyveres ereje a lakosság egy adott csoportját, vagy akár az egész lakosságot kiirtaná...

A tényállásban leírtak mellett is közismert tény, hogy 1956. október 23. napjával kezdődően a diktatúra központi hatalma a fegyveres erejét bevetette a fegyvertelenül, békésen tüntető lakossággal, valamint a szerveződő fegyveres forradalmi csoportokkal szemben. Ennek során a fegyveres erők jelentős harceszközöket is felvonultattak, így pl. harckocsikat és repülőgépeket is, és a hatalommal szembenálló lakosság elleni tevékenységük lényegében az egész országra kiterjedt. Gyakorlatilag háborút folytattak az ország lakosságának túlnyomó része ellen. Mindezt nyilvánvalóvá teszik a diktatúra honvédelmi minisztereinek az adott időszakban kiadott parancsai is.

Mindezekre tekintettel megállapítható, hogy az országon belül 1956. október 23. napjával kezdődően nem nemzetközi jellegű fegyveres összeütközés zajlott mindaddig, amíg a diktatúra fegyveres ereje a lakossággal szemben tevékenykedett, továbbá addig, amíg a Szovjetunió hadserege az országot november 4-én megszállta, miáltal az összeütközés nemzetközi jellegűvé vált.

A kifejtettek alapján az eljáró bíróságok a büntető anyagi jogi szabályok helytelen alkalmazásával állapították meg, hogy a tényállásban leírt cselekmény emberiség elleni büntetett nem, hanem egyedül a belső jog szerinti, már elévültnek tekintendő több emberen elkövetett emberölés büntetetté válósítaná meg..."

I. A megismételt eljárás és a kérelmező jogerős elítélése

35. A folytatódó másodfokú eljárásban 2000. május 18-án és szeptember 6-án a Legfelsőbb Bíróság fellebbviteli tanácsa tárgyalást tartott. A szeptember 6-i tárgyaláson alapvetően tényállásbeli hiányosságok miatt hatályon kívül helyezte az 1998. május 7-i határozatot, s az ügyet visszautalta az elsőfokú bíróság elé.

36. A megismételt elsőfokú eljárásban a Fővárosi Bíróság Katonai Tanácsa 2001. január 9-én, 10-én, 11-én, 16-án, 17-én és 18-án tárgyalást tartott. A január 18-i tárgyaláson a bíróság bűnösnek találta a kérelmezőt az ellene felhozott vádakban.

37. A bíróság a vádlott, az áldozatok és számos tanú vallomására, nagy számú okirati bizonyítékra (beleértve a Magyar Néphadsereg 1956-ban hatályos Szolgálati Szabályzatát, a vádlott szolgálati személyi kartonját, az áldozatok halotti anyakönyvi kivonatát, a nyomozás jegyzőkönyveit, kórházi iratokat, fényképeket, Tata térképét és a helyszínről készített vázlatokat), továbbá igazságügyi orvos- és fegyverszakértői véleményekre támaszkodott.

38. Az ilyen módon megállapított tényállás és a genfi egyezmény 3. Cikkének 1. bekezdése alapján a bíróság több emberen, részben felbujtóként elkövetett emberöléssel megvalósított emberiség elleni bűncselekmény miatt elítélte a kérelmezőt.

39. Az ítélet kiszabásakor a bíróság a Büntető Törvénykönyv 2. §-ával összhangban összehasonlította a bűncselekmény időpontjában hatályos releváns büntetőjogi szabályokat a Büntető Törvénykönyvnek az ítélet

meghozatalakor hatályos szabályaival. A bíróság úgy találta, hogy a korábbi szabályozás enyhébb volt, ezért ezt alkalmazta az ügyben.

40. Azt a tényt, hogy a haláleseteken kívül két további személy is megsérült, súlyosbító tényezőként vette figyelembe a bíróság. Az a tény, hogy azon időpontban már mintegy hat éve tartott a büntetőeljárás, az enyhítő körülmények egyikeként került figyelembe vételre.

41. A bíróság három évi szabadságvesztésre, s egyes jogok tekintetében öt év jogfosztásra ítélte a kérelmezőt. Amnesztiarendelet folytán a kérelmező mentesült az ítélet letöltése alól (ld. lenti 45. bek.).

42. A Fővárosi Bíróság Katonai Tanácsa által megállapított tényállás releváns része megállapította:

“A megismételt eljárásban a Fővárosi Bíróság Katonai Tanácsa az alábbi tényállást állapította meg ...

1956. október 23-án délután 15.00 órakor rendszerellenes tüntetés kezdődött, amely az esti órákban tömegmegmozdulásokká vált. Az 1956. október 23-át követő napokban a harcok és tömegtüntetések több vidéki városra, majd az egész országra kiterjedtek. A Budapesten kirobbant felkelés Tata helyőrség területére október 25-én és 26-án tevődött át. Ez időben Tatán állomásozott a Dózsa Páncélos és Lövésztiszi Iskola, melynek parancsnoka L.T. volt. A tiszti iskolán olyan honvédtisztek oktatása folyt, akiket lövész és gépkocsizó tisztekké képeztek át. A szóban forgó időszakban a vádlott a Dózsa Páncélos és Lövésztiszi Iskolán teljesített szolgálatot a gépkocsizó szakon, tanfolyam parancsnok beosztásban. A Budapesten történt tömegmegmozdulások felszámolására Budapestre rendelték a tiszti iskola állományának jelentős részét. A Budapestre rendelt állomány L.T. parancsnoksága alatt október 24-én a hajnali órákban hagyta el az iskola épületét. A tiszti iskola parancsnoki teendőit 1956. október 24-től megbízottként L.J. őrnagy látta el.

Az iskolán visszamaradt állomány folyamatosan nem értesülhetett a Budapesten történt eseményekről. A rádióban elhangzott közlemények, utasítások, parancsok ellentmondások voltak, amivel nemhogy könnyítették, hanem tovább nehezítették a parancsnokok helyzetét. A rádióban 1956. október 24-én 08 óra 45 perckor beolvasták a rögtönítélő bíraskodás bevezetéséről szóló rendeletet, amely szerint: ...”a Népköztársaság megdöntésére irányuló cselekmények, lázadás, lázadásra való felbujtás, felhívás és szövetkezés, gyilkosság, emberölés, gyújtogatás, robbanószerek tartása, vagy ezek felhasználásával elkövetett bűncselekmény, a közveszélyi bűncselekmények, a hatóság elleni erőszak, az engedély nélküli fegyvertartás ... bűncselekményeket halállal kell büntetni ...”. Nem egészen 4 óra múlva Nagy Imre a magyar néphez intézett szövegében már arról szólt, hogy akik 14.00 óráig megszüntetik a harcot, és leteszik a fegyvert, mentesülnek a statáriális eljárás alól. A határidőt 14 óra 08 perckor 18,00 órára módosították.

A politikai és katonai vezetés az október 23-án kirobbant megmozdulást ellenforradalmi tevékenységnek minősítette. Bata István Honvédelmi Miniszter által 1956. október 26-án a hajnali órákban a csapatokhoz küldött táviratában az alábbi parancsot adta ki: „Megparancsolom ... Fokozott éberséggel lássák el a szolgálatot! ... Akadályozzanak meg minden rendbontást a helyőrségben, védjék meg a fontosabb objektumokat a garázdálkodástól! ... Tartóztassanak fel minden Budapestre és Budapestről közlekedő gépkocsit, amennyiben fegyvert, löszert, vagy ellenséges röpcédulát szállít vagyék birtokukba, a gépkocsi utasait vagyék őrizetbe! ...” Az október 27-én kiadott, először Bata István vezérezredes, majd a helyébe lépő Janza Károly altábornagy új Honvédelmi Miniszter parancsában már arra adnak utasítást,

hogy a csapatoknak „A fegyveres ellenállókát meg kell semmisíteni!” A vádlott tudomással bírt a rögtönítélő bíraskodás bevezetéséről, s azt tudta, hogy a kihirdetett rendelet értelmében azok a személyek, akik jogtalanul tartanak maguknál fegyvert, halállal büntetendők.

A tiszti iskolán visszamaradt tiszti állomány részére október 24-én tiszti gyűlést tartottak, mely során elrendelték a tiszti kar állandó benntartózkodását, és megszervezték az iskola védelmét. Budapestről a tiszti iskolára október 25-én 19.00 óra körüli időben érkezett vissza Lévai János főhadnagy, aki a budapesti harcokban elesett tisztjár, Pataj Mihály hadnagy holttestét hozta magával. A tiszti iskolán visszamaradt állomány ekkor értesült a Budapesten folyó tényleges eseményekről.

A felkelők október 25-én 20.00 óra körüli időben támadást intéztek az iskolához tartozó Szomódi lőtér, majd október 26-án a hajnali órákban az iskola ellen, mely támadásokat a katonák visszavertek. E fegyveres összeütközések során életét veszítette a tiszti iskola állományába tartozó T. szakaszvezető, míg N. tizedes megsebesült.

Az iskola parancsnokság gépkocsival a vádlott parancsnoksága alatt 20-25 főből álló tiszti különítményt rendelt ki a börtön épületéhez. A vádlott néhány fegyvertelen civil személyt talált az épületnél, akiket meggyőzött az épület elhagyásáról; majd a tiszti különítmény visszatért a szolgálati helyére.

Időközben a szolgálati útjáról a tiszti iskolára visszatérőben lévő Sz.I. százados a Szovjet Hősök emlékművénél 250-300 főből álló csoportra figyelt fel, akik közül 15-20 fő a szobrot igyekezett ledönteni. Sz.I. századost, miután megállt a szolgálati gépkocsival, a tömegből több ember megtámadta, bántalmazták, leütötték, majd a szolgálati fegyverét és a szolgálati gépkocsit elvették tőle.

A felkelők Tatán október 26-án az időközben lerombolt Szovjet Hősi emlékműtől a délutáni órákban indultak el a rendőrkapitányság épületéhez. Ekkor a rendőrkapitányság épületében tartózkodott az állomány valamennyi tagja, továbbá néhány fő sorkatona egy hadnagy rendfokozatú ismeretlen nevű honvédtiszt vezetésével. A rendőrség tagjai szolgálati pisztollyal, míg a sorkatonák géppisztollyal és kézigránáttal voltak felszerelve. A Tatai Járási Rendőrkapitányság vezetője ebben az időben T.J. rendőrszázados volt.

A rendőrkapitányság épületéhez érkező felkelőknek az volt a szándékuk, hogy az épület elfoglalásával fegyverekhez jussanak. A rendőrség épületét megtámadó tömeggel tartott pld. Csernik Mihály, Kiss Béla, Medved István, Kaszás Tamás, és a Járási Börtönből a nap folyamán a forradalmárok által kiszabadított K.J. polgári egyének.

A rendőrkapitányság épülete előtt lövöldözésre került sor. A felkelők egy tehergépkocsi felhasználásával betörték a rendőrkapitányság épületének bejárati kapuját, majd az épületbe behatolva az ekkor már ellenállást nem tanúsító rendőröket és katonákat felszólították fegyvereik átadására. A rendőrök és a katonák a felszólításnak önként eleget tettek, az ismeretlen nevű honvédtiszt a dobтарás géppisztolyát Csernik Mihálynak, míg B.I. rendőr-főtörzsőrmester a szolgálati géppisztolyát Neumann Mihály nevű polgári személynek adta át.

A rendőrkapitányság épületének elfoglalása után Medved István és Kaszás Tamás polgári egyének a rendőrkapitányság vezetőjét, T.J-t, egy irodahelyiségbe kísérték azzal a szándékkal, hogy kivégezzék. A kivégzésre azonban nem került sor, mert a forradalmárok közül néhányan, többek között K.J., lebeszéltek szándékáról Medved István és Kaszás Tamás polgári egyéneket.

A Szovjet Hősi emlékműnél és a rendőrkapitányság épületénél történt eseményekről értesült L.J. őrnagy, aki arra adott parancsot a vádlottnak, hogy néhány katonatiszttel vonuljon a rendőrség épületéhez, ott a helyzetnek megfelelően, fegyverhasználat lehetőségére is figyelemmel, belátása szerint cselekedjen, szüntesse meg a rendbontást, állítsa helyre a rendet. A vádlott kb. 15 főből álló tiszti csoportot szervezett. A csoport tagja volt T.J. hadnagy, egy T. vezetéknévű hadnagy, V.J. főhadnagy, L.J. főhadnagy és L.I. százados. A csoport többi tagjának személyazonossága nem volt megállapítható. A vádlott által szervezett tiszti csoport mindegyik tagja a gépkocsizó szak hallgatója volt; a vádlott a tiszti csoport mindegyik tagjának szakmai előjárója volt. A vádlottnak mint tanfolyam parancsnoknak L.I. százados volt a helyettese.

A vádlott és az általa szervezett csoport tagjai PPS típusú 7,62 mm-es géppisztollyal, TT pisztollyal voltak felszerelve. Továbbá vittek magukkal 2 db. 7,62 mm-es DP típusú golyószórót. És egy láda, kb. 25 db. 42M kézigránátot is. A fegyverekhez lőszerrel rendelkeztek, a kézigránátokhoz pedig égőgyújtókat is kaptak.

A vádlott az indulás előtt a csoport tagjai részére rövid eligazítást, illetve tájékoztatást tartott a rájuk váró feladatról, miszerint a Tatai Rendőrségen lefegyverezték a rendőröket, és oda rendőrségi feladat végrehajtására, a rend helyreállítása céljából mennek. A tiszti különítmény a tiszti iskolát a kora délutáni órákban egy tehergépkocsin hagyta el. A tehergépkocsival a rendőrkapitányság épületétől távolabb ... álltak meg. ... A tiszti csoport tagjai, miután a vádlott parancsára leszálltak a tehergépkocsiról, két rajra oszlottak. Az egyik raj parancsnoka a vádlott, a másik raj parancsnoka helyettese, L.I. százados volt. A két raj ... a rendőrkapitányság épületéhez haladt. Az úton haladva összetalálkoztak két fiatal férfival, akik közül az egyik dobtáras géppisztolyt tartott magánál. A csoport tagjai megállították az ellenállást nem tanúsító két fiatal fiút, a géppisztolyt elvették tőlük, majd elengedték őket. A tiszti csoport tagjai délután 5 és 6 óra közötti időben érkeztek meg a rendőrkapitányság épületéhez. Ekkor már égtek a közvilágítási lámpák. Emiatt a rendőrkapitányság előtti területen viszonylag jó látási viszonyok voltak.

Amikor a rendőrkapitányság épületéhez a tiszti csoport megérkezett, addigra az épületet elhagyták a felfegyverzett felkelők, akik tehergépkocsival a tatai Főpostahivatalhoz mentek, és a telefonközpont elfoglalásával megbénították a távbeszélő összeköttetést. A rendőrkapitányság épületét időközben ugyancsak elhagyta a felfegyverzett rendőrök jelentős része, akik lakásukra távoztak, illetve családtagjaikkal együtt a tiszti iskolára menekültek. A rendőrség megtámadásakor az épületben tartózkodó sorkatonák a hadnagy rendfokozatú parancsnokukkal együtt – akikről a vádlottnak nem volt tudomása – időközben ugyancsak elhagyták az épületet.

A rendőrkapitányság épületében, illetve udvarán, ebben az időben 4-5 fegyver nélküli rendőr, továbbá Balázs István, Rónavölgyi Béla, Kaszás Tamás, Senkár János és Fasing Sándor sértettek tartózkodtak. Balázs István és Rónavölgyi Béla sértettek azért maradtak a rendőrkapitányság épületében, hogy a forradalmárok részéről ne érje bántalmazás, illetve inzultus az épületben maradt rendőröket. Az akkor 16 éves Fasing Sándor sértett azért ment a rendőrség épületéhez, hogy az épület előtt történt eseményekre figyelemmel megkeresse a Tatai Járási Rendőrkapitányság állományaiba tartozó bátyját. Azt nem lehetett megállapítani, hogy Senkár János milyen célból maradt az épületben. ...

Az egyik raj M. K. hadnagy L.J. főhadnagy és a T. nevű hadnagy, L.I. százados parancsnok-helyettes irányításával a rendőrkapitányság épületének bejárata közelében maradtak. Közülük M.K. hadnagnál golyószóró _ is volt.

M. és Tóth hadnagyok a rendőrség bejáratával szemben az úttest másik oldalán, míg L. százados és L. főhadnagy a kapu jobb oldalán foglaltak helyet. L. főhadnagy mellett a kapunál egy motorkerékpáros civil személy állt, aki L. főhadnaggal beszélgetett. A másik raj tagjai a vádlott irányításával a kapun keresztül a rendőrkapitányság épületének folyosójára mentek. A vádlott a folyosó jobb oldalán lévő ajtóhoz ment, és ott egy rendőrtől aziránt érdeklődött, hogy kik vannak az épületben. A vádlott az itt elhelyezett telefonkészüléken megkísérelte felhívni a tiszti iskolát, ami a telefonközpont elfoglalása miatt már nem járt eredménnyel. A vádlott a folyosón azt az utasítást adta beosztottjai részére, hogy a rendőröktől szét kell választani a civileket.

Ezt követően a vádlott a tisztársaival együtt a belső udvarra ment, ahol az udvar bal oldalán, félkörívben helyezkedtek el. A kézígránátos ládát vivő T.J. és társa a folyosón megálltak, és a ládát a folyosó bal oldalára tették, míg T.J. a folyosó jobb oldali részén maradt. A katonatisztekkel szemben, a belső udvar jobb oldalán lévő épület bejáratánál állt az ajtó előtt kb. 1 méter távolságra Balázs István, tőle kb. 3 méterre jobb oldalt Kaszás Tamás, míg bal oldalán 1 méter távolságra Rónavölgyi Béla sértettek álltak. Fasing Sándor sértett a belső udvar jobb oldalán lévő épület bejáratí ajtajának közelében tartózkodott. Senkár János sértett tartózkodási helyét pontosan megállapítani nem lehetett, de nagy valószínűség szerint ugyancsak a belső udvar jobb oldalán az irodaépület falánál kellett tartózkodnia. A belső udvar jobb oldalán lévő irodaépület bejáratí ajtajánál - a sértettek mögött - néhány fegyvertelen rendőr állt.

A katonatisztek géppisztolyaikat mindvégig a civil személyekre irányítva tartották. Balázs István közölte a katonákkal, hogy náluk nincs fegyver. Ekkor Balázs István mögött álló ismeretlen rendőr közölte, hogy Kaszás Tamásnál pisztoly van. Balázs István felszólította Kaszás Tamást, hogy ha van nála fegyver, akkor azt adja át.

Ekkor a vádlott Kaszás Tamással szemben állt, és közöttük mindössze pár méter távolság volt. A vádlott és Kaszás Tamás sértett között szóváltás alakult ki.

Kaszás Tamás a felszólításra kabátja belső zsebéből elővett egy pisztolyt. A vádlott - feltehetően Kaszás Tamás mozdulatát félreértve, vagy a félelem, illetve ijedség hatására - alárendeltjei részére határozott tűzparancsot adott. A vezényszó elhangzásával szinte egy időben a vádlott a nála lévő géppisztolyból egy rövid sorozatot adott le a vele szemben tartózkodó Kaszás Tamás sértettre, majd a tisztek "elmozdultak" a hátsó udvar irányába.

A vádlott által leadott lövések közül az egyik Kaszás Tamás sértettet a has, a másik lövés pedig a tüdő tájékán érte. Kaszás Tamás sértett a helyszínen életét veszítette.

A vádlott és tisztársai által leadott lövések következtében véletlenül egy lövés érte jobb combján D. J. hadnagyot, aki a tűzparancs kiadásakor a félkörből kilépve az udvar jobb oldalán lévő épület padlásfeljárójánál próbált fedezéket találni. Ugyancsak egy lövés érte Balázs István polgári egyént a jobb kezén, három lövés érte Fasing Sándort a mellkasán, és a combján. Legalább egy lövésnek kellett érnie Senkár János polgári egyént, aki a fején sérült meg, és a kórházba szállítást követően 1956. október 28-án meghalt. ...

Miután a lövöldözés abbamaradt, kb. 15-20 perc elteltével a vádlott a rendőrség udvarán lévő egyik motorkerékpárra ült, hogy a tiszti iskolára távozzon. A vádlott az általa vezetett motorkerékpárral a rendőrség kapuján kihajtva balra fordult, majd az úttesten 30-40 méter megtétele után ismeretlen fegyveresek lövéseket adtak le rá, amely következtében a motorkerékpárral elesett, és az esés következtében sérülést szenvedett. A vádlott miután visszamenekült a rendőrkapitányság épületébe, azt a

hátsó udvaron keresztül ismét elhagyta, gyalog elindulva a laktanyába távozott. A vádlott a tiszti iskolán azt jelentette L. őrnagynak, hogy a rendőrség épületénél a katonák és a civilek között kölcsönös lövöldözésre került sor, amely következtében mindkét részről sebesülés történt. A vádlott előjárójának azon kérdésére, hogy ki kezdeményezte a lövöldözést, és a katonáknak ki adott tűzparancsot, a vádlott nem tudott válaszolni.

Ezt követően a rendőrkapitányság épületéhez egy harckocsit küldtek, majd a rendőrség épületében rekedt katonatisztek visszatértek szolgálati helyükre. ...

A bíróság ezt a tényállást a megismételt tárgyaláson kihallgatott vádlott és tanúk vallomásai, valamint a tárgyaláson ismertetett egyéb okirati bizonyítékok alapján állapította meg.

A katonai ügyészség képviselője a tárgyaláson a vádirati tényállást és jogi minősítést fenntartva indítványozta, hogy a bíróság állapítsa meg a vádlott bűnösségét a polgári lakosság háború idején való védelméről szóló, Genfben 1949. augusztus 12. napján kelt és az 1954. évi 32. számú törvényerejű rendelettel kihirdetett nemzetközi egyezmény 3. cikkének 1. pontjába ütköző több ember halálát eredményező - részben felbujtóként elkövetett - emberiség elleni bűncselekmény büntetésében. ...

A vádlott tagadásával szemben T.J. tanú mind a nyomozás, mind a bírósági eljárás során mindvégig határozottan és következetesen ellentmondásmentesen állította, hogy a vádlott a rendőrkapitányság épületének belső udvarán tartózkodott, ott szóváltásba került egy civil személlyel, miközben tűzparancsot adott ki. A tanú ugyanakkor feltételezésre alapította azt a kijelentését, hogy a tűzparancs kiadása után a vádlott használta géppisztolyát.

D.J. tanú a nyomozás során az első 1994. március 8-án történt tanúkénti kihallgatásakor, majd az 1994. április 29-én megtartott szembesítéskor T.J. vallomásával egyezően állította, hogy a vádlott a belső udvaron tartózkodott, tűzparancsot adott ki, miután szóváltásba keveredett egy „forradalmárral”. ... A megismételt eljárásban azonban közölte, hogy nem tudja, ki adta ki a tűzparancsot. ... A bíróság életszerűtlennek találta a tanú azon állítását, hogy hallotta a tűzparancs kiadását, de azt nem tudja megmondani, hogy azt ki adta ki.

A rendőrkapitányság épületének belső udvarán történt eseményre vonatkozóan a nyomozóhatóságnak négy tanút sikerült felkutatnia. A négy tanú közül kettő katonatiszt volt, akik a vádlott beosztottjai voltak, így minden nap kellett találkozniuk, ennél fogva fizikai megjelenését, hangját ismerniük kellett.

A két civil tanúnak Balázs István és Fasing Sándor polgári egyének számára ismeretlenek voltak a belső udvarra érkező katonatisztek, az események gyorsasága és rövidege miatt a katonatiszteket különösebben nem figyelhették meg. A bíróság álláspontja szerint ez a magyarázata annak, hogy a két civil tanú nem ismerte fel a vádlott személyében azt a katonatisztet, aki a tűzparancsot kiadta.

A Bíróság álláspontja szerint a civil tanúkkal szemben ugyanakkor D.J. tanúnak - ugyanúgy mint T.J. tanúnak - fel kellett ismernie azt, hogy a belső udvaron tartózkodó tisztek közül ki adta ki a tűzparancsot. Mindezekre figyelemmel a bíróság D.J. nyomozati szakban tett vallomását fogadta el, mely szerint a tűzparancsot a vádlott adta ki.

A rendelkezésre álló tanúvallomásokon kívül a bíróság utalni kíván azon köztudott katonai utasításra, miszerint felfegyverzett alegység tagjai csak az alegység

parancsnokának parancsára használhatják fegyvereiket. A vád tárgyát képező időben a tiszti csoport parancsnoka a vádlott volt.

A vádlott bírósági tárgyaláson előterjesztett azon érdemi védekezését, mely szerint a belső udvaron történt rövid géppisztolysorozat elhangzásakor az épület folyosóján tartózkodott, a bíróság aggályosnak találta, mivel az 1994. április 20-án történt gyanúsított kihallgatásakor elismerte azt, hogy bement a belső udvarra, ahol vitatkozó embercsoportot látott. A vádlott helyszínrajzon bejelölte azt is, hogy a belső udvaron ő, illetve a vitatkozó embercsoport hol állt, illetve hol tartózkodott. ... A fentiekre figyelemmel az állapítható meg, hogy a vádlott 1994. április 20-án tett gyanúsított vallomása megegyezik T. és D. tanúk azon vallomásával, mely szerint a fegyverhasználat előtt a vádlott is a belső udvaron tartózkodott.

A vádlott a megismételt bírósági tárgyaláson elfogadható magyarázatot nem tudott arra adni, hogy a nyomozati szakban tett vallomását miért változtatta meg.

A bíróság a közvetlen és közvetett bizonyítékok egyenként és összességükben történt értékelése alapján jutott arra az egyértelmű és minden kétséget kizáró megállapításra, hogy a rendőrkapitányság belső udvarán szóváltás során a vádlott volt az a személy, aki a tűzparancsot kiadta.

Mindezekre figyelemmel a bíróság a vádlott ez irányú tagadó vallomásával szemben terhelő ítéleti tényállást állapított meg. ...

A rendelkezésre álló tanúvallomások (K.J., Balázs István) és a beszerzett levéltári anyagok alapján az állapítható meg, hogy Kaszás Tamás aktív módon vett részt a rendőrkapitányság épületének elfoglalásában, a rendőrök lefegyverzése során fegyver (pisztoly) került a birtokába, a rendőrkapitányság vezetőjét, T.J. századost Medved István polgári egyénnel együtt ki akarták végezni. A korabeli iratok tanúsága szerint a rendőrség épületének elfoglalása után a tömeg a tatai Főposta hivatal telefonközpontjához vonult, hogy a telefon összeköttetés megbénításával megakadályozzák azt, hogy a rendőrök segítséget kérhessenek. Nyilvánvaló, hogy az időközben a rendőrkapitányság épületéhez vezényelt vádlott ezért nem tudott az épületből telefonálni, mert a felkelők addigra elfoglalták a helyi telefonközpontot. ...

A tanúvallomások alapján egyértelműen és kétséget kizáró módon ítéleti bizonyossággal azt nem lehetett megállapítani, hogy Kaszás Tamás a vádlottal történt vitatkozás során már a kezében tartotta a pisztolyt....

A bíróság álláspontja szerint Kaszás Tamás azért maradt vissza a rendőrkapitányság épületében, hogy ott továbbra is biztosítsa a felkelők pozícióját. Kaszás Tamás és T.J. r. százados korábbi konfliktusára figyelemmel az is nyilvánvaló, hogy a visszamaradt civilek között Kaszás Tamás vezető személynek éreztette magát, a katonatisztek megékezősekor hangadó szerepet játszott.

Az is nyilvánvaló, hogy a rendőrkapitányság épületébe történő behatolás után a vádlottnak azt a személyt kellett keresnie, és azzal a személlyel kellett tárgyalnia, aki vezető szerepet játszott az épület elfoglalásában és a rendőrök lefegyverzésében.

Mindezen körülményekre és a tanúk vallomására figyelemmel az állapítható meg, hogy a vádlottnak mint a tiszti csoport parancsnokának Kaszás Tamás polgári egyénnel kellett tárgyalnia, illetve Kaszás Tamással kellett szóváltásba keverednie.

Azt csak feltételezni lehet, hogy a vádlott és Kaszás Tamás miről beszélgettek, illetve miről vitatkoztak. Nyilvánvaló, hogy a vádlott megkérdezte Kaszástól, hogy miért foglalták el a rendőrkapitányság épületét, hogy mi a céljuk, és azt, hogy hogyan, milyen módon került hozzá a pisztoly. Tekintettel arra, hogy a felkelők felszólítására a rendőrök megadták magukat, és a szolgálati fegyvereiket önként átadták, ugyancsak

feltételezni lehet, hogy Kaszás a vádlottat a felkelők oldalára történő átállásra, illetve a fegyverek átadására szólította fel.

Az is nyilvánvaló, hogy Kaszás Tamás olyan magatartást tanúsíthatott a vele szemben álló vádlottal, hogy az a vádlottat tűzparancs kiadására, illetve fegyverének használatára készítette....

Az irányadó ítéleti tényállásból az állapítható meg, hogy a vádlott 1956. október 26-án az országos és helyi tömegmegmozdulások hatására 17.00 és 18.00 óra közötti időben kb. 15 fős - golyószóróval, géppisztollyal, pisztollyal és kézigránáttal - felfegyverzett tiszti különítménnyel jelent meg a Tatai Rendőrkapitányság épületénél, ahol ekkor már lefegyverzett rendőröket és néhány civil személyt talált. A vádlott által vezetett tiszti különítményből 4 fő a rendőrkapitányság épületének bejáratánál maradt biztosítás végett, míg a többi katonatiszt a vádlott vezetésével a rendőrkapitányság épületének belső udvarára ment, ahol a vádlott a civil személyek közül szóváltásba keveredett Kaszás Tamás nevű polgári egyénnel, aki pisztollyal rendelkezett. A katonák felszólítására Kaszás Tamás át akarta adni a nála lévő pisztolyt, amikor a vádlott tűzparancsot adott ki. A vádlott parancsára leadott lövések következtében az udvaron tartózkodó polgári személyek közül lövés érte Kaszás Tamás, Senkár János, Balázs István és Fasing Sándor polgári egyéneket, majd az utcán várakozó és az épület bejáratát biztosító négy katonatiszt részéről ugyancsak lövések érték az udvarról az utcára menekülő Balázs István és Rónavölgyi Béla polgári egyéneket, akik közül Kaszás Tamás és Rónavölgyi Béla a helyszínen azonnal, míg Senkár János a kórházba szállítást követően életét veszítette. Balázs István és Fasing Sándor polgári egyének a tisztek által leadott lövések során súlyosan sérültek meg.

A bíróság jogi álláspontja szerint a vádlott az ítéleti tényállásban rögzített magatartásával megvalósította az ügyészi felhívás szerinti, a polgári lakosság háború idején való védelméről szóló, Genfben 1949. augusztus 12-én kelt, és az 1954. évi 32. számú törvényerejű rendelettel kihirdetett nemzetközi egyezmény 33. cikkének 1. pontjába ütköző több emberen elkövetett emberöléssel megvalósított emberiség elleni bűncselekményt, mely cselekményt - a rendőrkapitányság épületén kívül történtek vonatkozásában - részben felbujtóként követte el

[...A] bíróság azt vizsgálta, hogy vádlottra a vád tárgyát képező időben milyen tények és helyzetek hatottak, melyek kihatással voltak akarati képességére.

A vádlottat nyilván megrendítette az iskola állományába tartozó P. hadnagy és T. szakaszvezető halála, majd a felkelők által Sz. százados bántalmazása.

A statárium kihirdetésére figyelemmel a vádlott tisztában volt azzal, hogy akik hatóság elleni erőszakban vesznek részt, illetve engedély nélkül fegyvert tartanak maguknál, súlyos bűncselekményt követnek el, amiért halállal büntetendők.

A vádlott ilyen előzmények után kapta azt a parancsot, hogy rendcsinálás végett vonuljon a rendőrkapitányság épületéhez, mivel azt a felkelők elfoglalták, és a rendőröket lefegyverezték. Az előzőekre figyelemmel a vádlott tisztában volt azzal, hogy az időközben fegyverhez jutott felkelők részéről fegyveres támadás érheti őket és ezáltal a rendőrkapitányság épületéhez kivonuló valamennyi katonatiszt élete veszélyben van.

A vádlott és tisztársai ugyanakkor nem rendelkeztek karhatalmi ismeretekkel és kiképzéssel, így nem voltak felkészülve arra, hogy egy ellenséges fegyveres, vagy akár fegyver nélküli csoporttal való találkozás vagy szembekerülés esetén milyen magatartást kell tanúsítani.

A tatai börtön épületéhez történt kivonulást a vádlott békésen oldotta meg. A börtön épületénél talált civil személyeket meggyőzte a helyszín elhagyásáról. A Tatai Rendőrkapitányság épületéhez történt kivonulás során útközben találkoztak két fiatal fiúval, akik közül az egyik fegyvert tartott magánál. A vádlott az elfogás, az őrizetbe vétel helyett a fegyvert elvette a fiútól, majd bántódás nélkül elengedte őket.

A bíróság itt kívánja megemlíteni a „kecskeméti sortűz” esetet, amikor a Kecskeméti Járási Kiegészítő Parancsnokság tisztjei elfogtak 2 személyt, akiknél fegyvert találtak, majd az elfogott civileket a Kiegészítő parancsnokság épületének udvarára kísérték, ahol a tisztek - Gy. vezérőrnagy utasítására - a két elfogott személyt kivégezték.

A vádlott és tisztársai harcfeladatot hajtottak végre, amikor a rendőrkapitányság épületének visszafoglalására kaptak parancsot, amelybe beletartozott a fegyverhasználat joga is.

A vádlott, de a volt tisztársai is, a megismételt bírósági tárgyaláson tett vallomásukban előadták, hogy a feladat végrehajtása során féltek. Tény az is, hogy a katonai büntető törvénykönyv a félelmet gyávaságnak, és mint ilyen magatartást, büntetendő cselekménynek tekintette. A bíróság álláspontja szerint a félelem egy természetes emberi reakció, ami egy adott helyzetben, szituációban az egyén akaratára akár bénítólag is hathat.

A vádlott ilyen, az akaratára kiható érzelmi és értelmi hatások alatt találkozott össze a Rendőrkapitányság épületének udvarán Kaszás Tamás polgári egyénnel, aki az épület elfoglalásakor fegyverhez jutott és a kapitányság vezetőjét akarta kivégezni.

A bíróság álláspontja szerint nem véletlen, hogy a vádlott éppen Kaszás Tamás polgári egyénnel került szóváltásba, illetve vitába. Az, hogy miről vitatkoztak, és mi zajlott le közöttük ténylegesen, csak feltételezni lehet, amire a bíróság részben utalt a bizonyítékok értékelésének V. pontjában kifejtett résznél. Balázs István tanú vallomásában nem zárta ki annak lehetőségét, hogy a vádlott félreérthette Kaszás Tamás mozdulatát, amikor a zsebébe nyúlt, mivel ezután került sor a tűzparancs kiadására. A bíróság számára egyértelmű, hogy Kaszás Tamásnak olyan magatartást kellett tanúsítani, ami a vádlott félelemérzetét fokozta, melynél fogva saját maga, vagy akár a tisztársai életét, testi épségének biztonságát az adott helyzetben fenyegetettnek érezte. A bíróság álláspontja szerint a vádlott egy ilyen fenyegetettnek megítélt helyzetben adta ki a tűzparancsot.

A vádlottnak ugyanakkor számolnia kellett volna azzal, hogy fegyverzetük révén erőfölényben vannak az udvaron tartózkodó civilekkel szemben, és az adott konfliktushelyzet emberre irányzott fegyverhasználat nélkül is megoldható lett volna. A vádlott nyilván azért nem számolt ezzel a lehetőséggel, mert az adott helyzetben kialakult fenyegetés hatására korlátozva volt akaratának megfelelő magatartásában.”

43. Fellebbezés nyomán a fellebbviteli bíróságként eljáró Legfelsőbb Bíróság 2001. november 8-án módosította az ítéletet, amely azon a napon jogerőssé vált.

44. Az ítélet releváns része kimondja:

„A Legfelsőbb Bíróság a felülbírálat során megállapította, hogy az elsőfokú bíróság a tárgyalást a büntető eljárási szabályok betartásával folytatta le és a tényállást is döntően a bizonyítékok értékelésével megalapozottsági hibák nélkül állapította meg, indokolási kötelezettségének is eleget tett.

A tényállás lényeges részét képezi, hogy a vádlott volt az, aki tűzparancsot adott, ő maga is tüzelt, és ezzel megölt egy sértettet. Ez a tényállás - mivel megalapozatlansági hibáktól mentes - irányadó a másodfokú eljárásban.

A Legfelsőbb Bíróság a tényállást csupán annyiban helyesbíti, ... hogy mellőzi azt a megállapítást, hogy a vádlott „feltehetően Kaszás Tamás mozdulatát félreértve, vagy a félelem, illetve az ijedtség hatására” adott az alárendeltjei részére határozott tűzparancsot,... mivel ezt a megállapítást nem találta helytállónak a következők alapján.

Mivel a vádlott tagadta a bűncselekmény elkövetését, így arról sem tett vallomást, hogy a tudatában mi játszódott le közvetlenül a tűzparancs kiadása előtt. Nyilván az elsőfokú bíróság abból a megállapított tényből, hogy Kaszás Tamás sértett „belső zsebéből elővett egy pisztolyt” vonta le a fenti következtetést, amely arra utal, hogy ezt a sértetti magatartást a vádlott támadásnak vélte, vagy a "feltehetően" szó alkalmazására tekintettel, vélhette.

Azonban az ítéleti tényállás azt is tartalmazza, hogy „Balázs István felszólította Kaszás Tamást, hogy ha van nála fegyver, akkor azt adja át. Ekkor a vádlott Kaszás Tamással szemben állt, és közöttük mindössze pár méter távolság volt ...”. Ebből az a helyes ténybeli következtetés vonható le, hogy a vádlott ezt a felszólítást hallotta. Mivel közvetlenül ezt követően alakult ki a szóváltás a vádlott és a sértett között, majd vette elő a sértett a fegyvert, ebből az a helyes ténybeli következtetés vonható le a vádlott tudattartamára, hogy tudta; a sértett az elővett pisztolyt át akarja adni, és nem pedig támadni akar azzal. ...”

45. A kérelmező magatartásának minősítését illetően a Legfelsőbb Bíróság helyben hagyta az elsőfokú bíróság hivatkozását a „genfi egyezmény” 3. Cikkének 1. bekezdésére, mint az elítélés jogalapjára, s megállapította, hogy a kérelmező által elkövetett emberiség elleni bűncselekmény több emberen elkövetett szándékos emberöléssel valósult meg. A Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a kérelmező felbujtóként nem volt felelős az épületen kívül elkövetett emberölésekért. Mindazonáltal ügyészi indítványra a bíróság öt év szabadságvesztésre súlyosbította a főbüntetést. A súlyosbított büntetés letöltése alól már nem mentesült a kérelmező; az amnesztiarendelet releváns rendelkezésének megfelelően azonban a büntetés tartamát egy-nyolcad résszel csökkentette a bíróság.

A Legfelsőbb Bíróság helyben hagyta az elsőfokú bíróság enyhítő körülményekkel kapcsolatos értékelését, beleértve az eljárás elhúzódását is.

46. 2002. július 14-én a Fővárosi Bíróság Katonai Tanácsa elutasította a kérelmező perújítási kérelmét. A kérelmező Legfelsőbb Bírósághoz benyújtott fellebbezése sikertelen volt. Egy újabb kérelem elutasítására 2004. június 16-án került sor.

47. 2003. szeptember 22-én a Legfelsőbb Bíróság érdemi vizsgálat nélkül elutasította a kérelmező felülvizsgálati kérelmét, mert nem jelölt meg olyan okot, amelyre tekintettel a büntetőeljárásról szóló törvény a felülvizsgálatot lehetővé teszi, mivel alapvetően a tényállást vitatta.

48. A kérelmező sikertelen kegyelmi kérvényt terjesztett elő. 2003. március 24-én megkezdte büntetésének letöltését. 2005. május 31-én feltételesen szabadlábra helyezték.

II. RELEVÁNS NEMZETKÖZI ÉS HAZAI JOG

A. A polgári lakosság háború idején való védelmére vonatkozóan Genfben, 1949. augusztus 12-én kelt (IV.) Egyezmény

3. Cikk¹

„Valamely Magas Szerződő Fél területén keletkező nem nemzetközi jellegű fegyveres összeütközés esetén mindegyik összeütköző Fél köteles legalább az alábbi rendelkezéseket alkalmazni:

1. Azokat a személyeket, akik az ellenségeskedésekben nem vesznek közvetlenül részt, ideértve a fegyveres erőknek azokat a tagjait, akik letették a fegyvert és azokat a személyeket, akik betegség, sebesülés, elfogatás miatt vagy más ok következtében harcképtelenné váltak, minden körülmények között, fajon, színen, valláson, hiten, nemen, születésen vagy vagyonon, valamint más hasonló ismérven alapuló bármely hátrányos megkülönböztetés nélkül emberséges bánásmódban kell részesíteni.

Ebből a célból mindenkor és mindenütt tilos a fent említett személyek tekintetében:

a) az élet és a testi épség elleni merénylet, különösen bármely formában megnyilvánuló emberölés, csonkítás, kegyetlen bánásmód, kínzás;

b) túsok szedése;

c) az emberi méltóság megsértése, különösen a megalázó és lealacsonyító bánásmód;

d) a szabályszerűen megalakított és a művelt népek részéről elengedhetetlennek elismert igazságszolgáltatási biztosítékok alapján működő bíróság által előzetesen meghozott ítélet nélkül kiszabott büntetés és annak végrehajtása....”

49. A genfi egyezményeket Magyarországon az 1954. évi 32. törvényerejű rendelettel hirdették ki. A törvényerejű rendelet nem tartalmazta az Egyezmények szövegét. A törvényerejű rendelet 3. szakasza a Külügyminisztériumot bízta meg azzal, hogy hatályba lépésüket megelőzően biztosítsa a Genfi Egyezmények hivatalos fordításának közzétételét. 1955-ben a Gazdasági és Jogi Kiadó a Külügyminisztérium megbízásából brosúra formájában megjelentette a szöveget. A szöveg

---

1. Ez a Cikk azonos megfogalmazásban 3. Cikként szerepel a hadra kelt fegyveres erők sebesültjeinek és betegeinek helyzetének javításáról szóló (I.) Egyezményben; a tengeri haderők sebesültjeinek és betegeinek helyzetének javításáról szóló (II.) Egyezményben; és a hadifoglyokkal való bánásmódról szóló (III.) Egyezményben; mindegyik Egyezmény 1949. augusztus 12-én, Genfben került elfogadásra.

hivatalos kihirdetésére azonban csak 2000. november 14-én, a Magyar Közlöny 2000/112. számában került sor.

B. Az 1949. augusztus 12-én kötött Genfi Egyezményeket kiegészítő és a nem nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló Jegyzőkönyv (II. Jegyzőkönyv)

1. Cikk – Tárgyi alkalmazási kör

“1. A jelen Jegyzőkönyv, amely továbbfejleszti és kiegészíti az 1949. augusztus 12-én aláírt Genfi Egyezmények közös 3. Cikkét anélkül, hogy módosítaná annak fennálló alkalmazási feltételeit, vonatkozik minden olyan fegyveres összeütközésre, amelyre az 1949. augusztus 12-én kötött Genfi Egyezményeket kiegészítő és a nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló Jegyzőkönyv (I. Jegyzőkönyv) 1. Cikke nem vonatkozik, és amely az egyik Magas Szerződő Fél területén annak fegyveres erői és olyan kormányellenes fegyveres erők, illetve más szervezett fegyveres csoportok között tör ki, amelyek felelős parancsnokság alatt állnak és ellenőrzést gyakorolnak az ország területének egy része felett, ami lehetővé teszi számukra, hogy folyamatos és összehangolt harci tevékenységet hajthassanak végre, és jelen Jegyzőkönyvet alkalmazhassák.

2. A jelen Jegyzőkönyv nem vonatkozik belső zavargások és feszültségek során előálló helyzetekre, mint például zendülésekre, elszigetelt vagy szórványos erőszakos cselekményekre és egyéb hasonló természetű cselekményekre, minthogy azok nem fegyveres konfliktusok.”

50. Ez a Jegyzőkönyv az 1989. évi 20. törvényerejű rendelettel került kihirdetésre Magyarországon, s lefordított szövege 1989. október 12-én került publikálásra.

C. Az 1949. augusztus 12-én kötött genfi egyezményeket kiegészítő és a nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló, 1977. június 8-án elfogadott (I.) jegyzőkönyv

41. Cikk 2. bekezdés

„Harcképtelen az a személy, aki:

...

b) egyértelműen kifejezésre juttatja azt a szándékát, hogy megadja magát ...”

E. Nemzetközi humanitárius szokásjog

51. A Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága (ICRC) szerint az a szabály, hogy harcképtelen személy nem lehet támadás tárgya, olyan szokásjogi szabállyá vált, amely nemzetközi és nem nemzetközi fegyveres

konfliktusokban is alkalmazandó. Az ICRC számos fegyveres konfliktus¹ során emlékeztette az érintett feleket az e szabály betartására vonatkozó kötelezettségeire. Ennek megfelelően az ICRC nemzetközi humanitárius szokásjogról szóló tanulmánya (2005) a hadviselés specifikus módszereiről szóló részben az alábbi szabályok betartását javasolja:

„47. szabály. Harcképtelenné vált személyeket tilos támadni. Harcképtelen személy:

- (a) aki az ellenfél hatalmába került;
- (b) aki öntudatlan állapot, hajótörés, sebesülés vagy betegség miatt védtelen;
- (c) aki egyértelműen jelzi megadási szándékát;

feltéve, hogy nem hajt végre semmilyen ellenséges cselekményt, és nem kísérel meg szökést.”²

F. A Nemzetközi Katonai Bíróság Londoni Megállapodáshoz (1945. augusztus 8.) csatolt Alapító Okirata

6. Cikk (c)

„EMBERISÉG ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK: nevezetesen, emberölés, kiirtás, szolgaságba kényszerítés, deportálás és más embertelen, polgári lakosság ellen háború előtt vagy alatt elkövetett cselekmények; vagy a Bíróság joghatóságán belül elkövetett bűncselekmény végrehajtása során, vagy ilyen bűncselekménnyel kapcsolatosan politikai, faji vagy vallási alapon folytatott üldözés, függetlenül attól, hogy e cselekmények sértik-e azon ország hazai jogát, ahol azokat elkövették.”

G. A volt Jugoszlávia területén elkövetett bűncselekményekre felállított Nemzetközi Bíróság Statútuma (ICTY Statútum) (1993)

5. Cikk – Emberiség elleni bűncselekmények

„A Nemzetközi Bíróság az alábbi bűncselekmények elkövetéséért felelős személyeket üldözheti, ha e cselekményeket nemzetközi vagy belső fegyveres konfliktus során követték el, és azok polgári lakosság ellen irányultak:

- (a) emberölés;
- (b) kiirtás;
- (c) szolgaságba kényszerítés;
- (d) deportálás;
- (e) bebörtönzés;
- (f) kínzás;
- (g) nemi erőszak
- (h) politikai, faji vagy vallási alapon történő üldözés
- (i) más embertelen cselekmények.”

1. Ld. például az 1979-es rodéziai/zimbabwei, az 1992-es bosznia-hercegovinai, az 1994-es ruandai, vagy a 2001-es afganisztáni konfliktusokat.

2. Jean-Marie Henckaerts és Louise Doswald-Beck (szerk.), *Customary International Humanitarian Law*, ICRC, Cambridge (2005), Vol. I, 164-70. o.

H. A Ruandai Nemzetközi Büntetőtörvényszék Statútuma (ICTR Statútum) (1994)

3. Cikk – Emberiség elleni bűncselekmények

„A Ruandai Nemzetközi Büntetőtörvényszék az alábbi bűncselekmények elkövetéséért felelős személyeket üldözheti, ha e cselekményeket polgári lakosság ellen nemzeti, politikai, etnikai, faji vagy vallási okokból indított széles körű vagy szisztematikus támadás részeként követték el

- (a) emberölés;
- (b) kiirtás;
- (c) szolgásgba kényszerítés;
- (d) deportálás;
- (e) bebörtönzés;
- (f) kínzás;
- (g) nemi erőszak
- (h) politikai, faji vagy vallási alapon történő üldözés
- (i) más embertelen cselekmények.”

I. A Nemzetközi Büntetőbíróság Római Statútuma (1998)

7. Cikk – Emberiség elleni bűncselekmények

„1. Ezen Statútum céljaira az 'emberiség elleni bűncselekmény' az alábbi cselekmények bármelyikét jelenti, ha polgári lakosság ellen irányuló széles körű vagy szisztematikus támadás részeként, a támadásról tudomással bírva követték el:

- (a) emberölés;
- (b) kiirtás;
- (c) szolgásgba kényszerítés;
- (d) deportálás vagy a lakosság erőszakos áttelepítése;
- (e) bebörtönzés, vagy a nemzetközi jog alapvető szabályait sértő egyéb súlyos megfosztás a fizikai szabadságtól;
- (f) kínzás;
- (g) nemi erőszak, szexuális rabszolgaság, prostitúcióra kényszerítés, terhesség kiterőszakolása, erőszakos sterilizálás, vagy hasonlóan súlyos szexuális bűncselekmény bármilyen más formája;
- (h) bármely azonosítható csoport vagy közösség politikai, faji, nemzeti, etnikai, kulturális, vallási, a 3. bekezdés szerinti társadalmi nemi, vagy más, a nemzetközi jog alapján egyetemesen megengedhetetlenként elismert alapon történő, az e bekezdésben említett bármely cselekménnyel, vagy a Bíróság joghatósága alá tartozó bármely bűncselekménnyel kapcsolatos üldözés;
- (i) személyek erőszakos eltűntetése;
- (j) apartheid bűncselekmény;
- (k) hasonló jellegű más embertelen cselekmények, amelyek szándékosan nagy fájdalmat vagy súlyos testi vagy lelki sérelmet, vagy a fizikai egészség súlyos sérelmét okozzák.”

J. A háborús és az emberiség elleni bűntettek elévülésének kizárásáról szóló Egyezmény (1968)

1. Cikk

„Függetlenül elkövetésük időpontjától nem évülhetnek el a következő bűncselekmények:

a) A Nürnbergi Nemzetközi Katonai Bíróságnak az 1945. évi augusztus hó 8. napján kelt Alapokmányában meghatározott és az Egyesült Nemzetek Szervezete Közgyűlésének az 1946. évi február hó 13. napján kelt 3/I/ számú és az 1946. évi december hó 11. napján kelt 95/I/ számú határozataival megerősített háborús bűntettek, különösen azok, amelyeket a háború áldozatainak védelméről szóló, az 1949. évi augusztus hó 12. napján kelt genfi egyezmények „súlyos jogsértések”-ként sorolnak fel;

b) a Nürnbergi Nemzetközi Katonai Bíróságnak az 1945. évi augusztus hó 8. napján kelt Alapokmányában meghatározott és az Egyesült Nemzetek Szervezete Közgyűlésének az 1946. évi február hó 13. napján kelt 3/I/ számú és az 1946. évi december hó 11. napján kelt 95/I/ számú határozataival megerősített - akár háború, akár béke idején elkövetett - emberiség elleni bűntettek, a fegyveres támadás vagy megszállás útján való elűzés, és az *apartheid* politikából eredő embertelen cselekmények, valamint a népirtás bűntette, ahogyan azt a népirtás bűntettének megelőzéséről és megbüntetéséről szóló 1948. évi egyezmény meghatározza, - még akkor is, ha e cselekmények nem sértik annak az országnak belső jogát, ahol azokat elkövették.

2. Cikk

Ha az I. Cikkben említett bűntettek valamelyikét elkövették, ennek az Egyezménynek a rendelkezéseit kell alkalmazni az állami hatóságoknak azokra a képviselőire és azokra a magánszemélyekre, akik - tekintet nélkül a bűntett befejezettségére - ebben tettesként vagy részesként részt vettek, vagy akik másokat e bűntettek valamelyikének elkövetésére közvetlenül rábírtak, vagy akik ezek elkövetésére szövetkeztek, valamint az állami hatóságoknak azokra a képviselőire, akik e bűntettek elkövetését eltűrték.”

52. Ezt az Egyezményt az 1971. évi 1. törvényerejű rendelettel hirdették ki Magyarországon, amely 1971. február 2-án lépett hatályba.

K. A Magyar Köztársaság Alkotmánya (módosított 1949. évi XX. Törvény)

7. Cikk (1)

„A Magyar Köztársaság jogrendszere elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait, biztosítja továbbá a vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangját.”

L. 1993. évi XC. törvény az 1956. októberi forradalom és szabadságharc során elkövetett egyes bűncselekményekkel kapcsolatos eljárásról

Az Országgyűlés - az Alkotmánybíróság 1993. október 12-én hozott határozatára figyelemmel - az 1956. októberi forradalom és szabadságharc során elkövetett egyes bűncselekményekkel kapcsolatos eljárásról a következő törvényt alkotja:

1. §

(1) A háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben, 1949. augusztus 12-én kelt, az 1954. évi 32. törvényerejű rendelettel kihirdetett nemzetközi egyezmények közül...

b) a polgári lakosság háború idején való védelmére vonatkozóan Genfben, 1949. augusztus 12-én kelt egyezmény 3. Cikkének 1. pontja alapján az egyezmény 147. Cikkében súlyos jogsértésként meghatározott, az 1956. októberi forradalom és szabadságharc során elkövetett bűncselekmények büntethetőségének elévülésével kapcsolatban - a háborús és az emberiség elleni bűntettek elévülésének kizárásáról az Egyesült Nemzetek Szervezetének közgyűlése által New Yorkban, 1968. november 26-án elfogadott, az 1971. évi 1. törvényerejű rendelettel kihirdetett nemzetközi egyezmény 1. Cikke a) pontjára is figyelemmel - a Btk. 33. §-ának (2) bekezdését [amely azokat az eseteket tartalmazza, amelyekben a büntethetőség nem évül el] kell alkalmazni.

(2) Az (1) bekezdésben felsorolt bűncselekmények büntetési tétele a Btk. 2. §-ára figyelemmel

a) a szándékos emberölés tényállása esetében ... öt évtől tizenöt évig ... tartó szabadságvesztés;...”

A törvényt a magyar Alkotmánybíróság 1996. október 4-én megsemmisítette.

M. A Magyar Néphadsereg vezérkari főnökének 20/1956 (H.K.6.)VKF számú utasítása a Genfben 1949-ben kötött nemzetközi egyezmények oktatásáról

53. Ez a parancs a Genfi Egyezmények rövid összefoglalásával együtt 1956. szeptember 5-én jelent meg a Katonai Közlönyben. A parancs az alábbi bekezdést tartalmazta:

„A csapatok és intézetek parancsnokai az 1956/57. kiképzési évtől kezdve biztosítsák, hogy a személyi állomány az egyezmények alapelveit megismerje.”

A JOG

I. AZ EGYEZMÉNY 7. CIKKÉNEK ÁLLÍTÓLAGOS MEGSÉRTÉSE

54. A kérelmező panaszolta, hogy olyan cselekmény miatt indítottak ellene büntetőeljárást, amely elkövetése idején nem minősült bűncselekménynek, megsértve az Egyezmény 7. Cikkét, amely kimondja:

„1. Senkit sem szabad elítélni olyan cselekményért vagy mulasztásért, amely elkövetése idején a hazai vagy nemzetközi jog alapján nem volt bűncselekmény. Ugyancsak nem lehet a bűncselekmény elkövetése idején alkalmazható büntetésnél súlyosabb büntetést kiszabni.

2. Ez a Cikk nem zárja ki valamely személy bíróság elé állítását és megbüntetését olyan cselekmény vagy mulasztás miatt, amely elkövetése idején a civilizált nemzetek által elismert általános jogelvek szerint bűncselekmény volt.”

A. A Bíróság előtti felek beadványai

1. A kérelmező érvei

55. A polgári lakosság háború idején való védelmére vonatkozó genfi egyezmény 3. Cikke („közös 3. Cikk”), valamint az 1949. augusztus 12-én kötött genfi egyezményeket kiegészítő és a nem nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló Jegyzőkönyv (II. Jegyzőkönyv) közötti viszonyt illetően a kérelmező hangsúlyozta, hogy az utóbbi okmány „továbbfejlesztette és kiegészítette” az előbbi; ezért a kettő csak együtt alkalmazható. Ha a 3. Cikk alkalmazási köre szélesebb lenne, és magában foglalná a II. Jegyzőkönyv alkalmazási körét, akkor ez utóbbi feleslegessé válna. A vádlottak érdekében lehetővé kell tenni a II. Jegyzőkönyv visszaható hatállyal történő alkalmazását, a közös 3. Cikk hatályának korlátozását. Az ilyen megközelítés nem csökkenti a polgári lakosság számára biztosított védelem szintjét, mert a háború jogán kívül számos más nemzetközi jogi dokumentum tiltja a polgári lakosság kiirtását.

56. Ugyanakkor, még ha a közös 3. Cikk alkalmazandó is lenne a kérelmező által elkövetett cselekményre, a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága által publikált, a genfi egyezményekhez fűzött kommentárok fényében azt a következtetést kell levonni, hogy a 3. Cikk tárgyi alkalmazási köre nem korlátlan, hanem bizonyos korlátozások alá esik. Más szavakkal kifejezve: nem lehet tágabb, mint az Egyezmények megalkotói által az Egyezmények számára kijelölt alkalmazási kör. Például, banditizmussal vagy lázadással kapcsolatos egyszerű cselekmények nem esnek a 3. Cikk hatálya alá: a 3. Cikk működésbe lépéséhez a konfliktus intenzitásának bizonyos fokot el kell érnie. Azt a kérdést, hogy ez a feltétel

megvalósult-e a kérelmező esetében, azon történész szakvéleményekre támaszkodva kellett volna eldönteni, amelyeket a Legfelsőbb Bíróság szerencsétlen módon elvetett.

57. A kérelmező úgy érvelt: igaz, hogy a kommentárok szerint a lehető legtágabb értelmezést kell megadni, ez a megközelítés azonban csak fenntartásokkal fogadható el, mivel olyan dokumentumban került lefektetésre, amely nem minősül jognak, csak az államokhoz intézett ajánlásnak, s mivel a Vöröskereszt érdekeit szolgálja, nevezetesen azt, hogy a lehető legnagyobb számú konfliktusra alkalmazzák a genfi egyezményeket, ilyen módon téve lehetővé a Vöröskereszt számára a humanitárius beavatkozást. A kérelmező nézete szerint ez a megközelítés – bármilyen dicséretre méltó is a humanitárius jog összefüggésében – nem fogadható el alkalmazandó megközelítésként az egyéni büntetőjogi felelősség területén, ahol nem megengedett a jog kiterjesztő értelmezése.

58. Továbbá, az Alkotmány 7. Cikke alapján és az Alkotmánybíróság esetjoga szerint a háborús bűncselekmények nem évülnek el. Ezt a rendelkezést azonban Magyarországon csak 1989-ben iktatták törvénybe. Ilyen módon 1956-ban a háborús és emberiség elleni bűncselekmények még elévülés alá estek. Mindenesetre a genfi egyezmények nem szabályozzák az elévülés kérdését; ez az elv az 1968. évi New Yorki Egyezményben került lefektetésre, azonban visszaható hatály nélkül. Azon cselekmény elkövetése idején, amellyel a kérelmezőt megvádolták, sem a nemzeti, sem pedig a nemzetközi jog nem zárta ki az elévülés alkalmazását a szóban forgó bűncselekmény vonatkozásában. A kérelmező nem láthatta előre, hogy az általa elkövetett cselekmény egy napon el nem évülő emberiség elleni bűncselekménynek minősül majd.

59. Továbbá, a tatai Rendőrség udvarán lezajlott eseményeket illetően a kérelmező fenntartotta, hogy még ha a rendőröket őrző polgári személyek fegyvertelenek voltak is, nem tekinthetők olyan személyeknek, akik „az ellenségeskedésekben nem vesznek közvetlenül részt”. Elfogott ellenséges harcosok őrzése az ellenségeskedésekben való aktív részvételt jelent. A lefegyverzett rendőrökkel azt hitették el, hogy őrzőiknek fegyvereik lehetnek, amiket ellenállással találkozva használnának. Kaszás Tamásnak valóban volt lőfegyvere, amit egy vitát követően elő is vett: következésképpen ő nem minősíthető nem harcoló félnek. Kaszás Tamás magatartásának fényében a kérelmező nem lehetett biztos abban, hogy a többi jelen lévő felkelő – beleértve Senkár Jánost is, aki szintén halálos sérülést szenvedett – nem rejteget fegyvert. Vagyis a kérelmezőt azért ítélték el, mert az áldozatot tévesen nem harcoló félnek minősítették, holott fel volt fegyverkezve. A kérelmezőt a közös 3. Cikk alapján ítélték el, holott nem minden tényállási elem valósult meg.

60. Végezetül, a hozzáférhetőség kérdését illetően és a Kormány azon állítására reagálva, hogy a kérelmezőnek ismernie kellett a genfi egyezményeket, mivel azok az általa használt tananyag részét képezték, a

kérelmező felhívta a figyelmet arra, hogy a vezérkari főnök hivatkozott utasítása 1956. szeptember 5-én került kiadásra, kevesebb, mint két hónappal az események előtt.

2. A Kormány érvei

61. A Kormány annak hangsúlyozásával kezdte, hogy az 1956. októberi események Magyarországon nem pusztán olyan belső zavargásnak vagy feszültségnek tekintendők, amelyet jogi értelemben nem fegyveres konfliktusnak minősülő, elszigetelt vagy szórványos erőszakos cselekmények jellemeztek, hanem nagyméretű belső konfliktusnak.

62. A hozzáférhetőség és előreláthatóság kérdését illetően a Kormány osztotta a Zupančič bíró által a *Streletz, Kessler and Krenz v. Germany* ([GC], nos. 34044/96, 35532/97 és 44801/98, ECHR 2001-II) ügyben kifejtett párhuzamos véleményt:

“Az anyagi büntetőjognak a legalitás elvébe ágyazott erőteljes *objektív* garanciái nem redukálhatók arra a *szubjektív* jogra, hogy tájékoztatást kell kapni arról, hogy mi büntetendő a pozitív jog alapján. [...] a *hozzáférhetőség* és *előreláthatóság* szubjektív kategóriákra történő túlzott támaszkodás megkönnyítené a kérelmezők számára a legalitás elvére alapozott védekezést. [...] Az ilyen érvelés azután elvezetne a megbocsátható jogbeli tévedésre (*error juris*) hivatkozó védekezéshez.”

A Kormány véleménye szerint az ilyen védekezés megengedése aláásná a büntetőjog, különösen a nemzetközi büntetőjog hatékony végrehajtását, hiszen a nemzetközi büntetőjog az emberiség alapvető értékei ellen elkövetett legsúlyosabb támadások ellen nyújt védelmet, és a legtöbb ember számára általában nehezebben hozzáférhető, mint a helyi magatartási szabályok. A hozzáférhetőség és előreláthatóság szubjektív kritériumainak szűk értelmezése a háborús bűnök, a népirtás és más emberiség elleni bűncselekmények tekintetében aláásná az egyetemes joghatóság, de még a nemrég felállított Nemzetközi Büntetőbíróság joghatóságának alapját is. A nemzetközi közösség azonban azt a vélelmet állította fel, hogy ezeket a szabályokat mindenki ismeri, mivel az emberiség alapvető értékeit védelmezik.

63. A hozzáférhetőséget illetően a Kormány különösen azt terjesztette elő, hogy

a jogállamiság jelenlegi standardjai szerint a genfi egyezmények mindaddig nem megfelelően váltak a hazai jog részévé, amíg hivatalos közlönybeli kihirdetésük 2000-ben meg nem történt. Az Egyezmények nemzetközi jogi érvényessége és alkalmazhatósága azonban nem függött nemzeti jogi státuszuktól. Mindenesetre az 1954. évi 32. sz. törvényerejű rendelet – amely kimondta, hogy a genfi egyezmények a nemzeti jog részét képezik – a Külügyminisztériumot bízta meg azzal, hogy az Egyezmények hatálybalépését megelőzően gondoskodjon a hivatalos fordítás

közzétételéről. E rendelkezésnek 1955-ben eleget tettek, ilyen módon a genfi egyezmények mindenki számára hozzáférhetővé váltak magyar nyelven. Továbbá, a kérelmező speciális helyzetére – nevezetesen kiképzőtiszti parancsnoki beosztására – tekintettel számára kötelező volt a Genfi egyezmények szabályainak ismerete, és belefoglalása a fiatal tisztek számára általa tartott képzés anyagába.

64. A Kormány hivatkozott továbbá az Alkotmánybíróság 53/1993. (X. 13.) AB sz. határozatára, amely megállapította, hogy a közös 3. Cikk a nemzetközi szokásjog részét képezte, ezért az azt sértő cselekményeket emberiség elleni bűncselekményeknek kellett tekinteni. Ilyen módon megállapítható, hogy az a cselekmény, amelynek elkövetése miatt a kérelmezőt elítélték, a nemzetközi jog alapján bűncselekménynek minősült. Az Alkotmánybíróság kimondta, hogy maga a nemzetközi jog elégséges alapul szolgált az emberiség alapvető szabályait sértő cselekmények megbüntetésére, és hogy a nemzetközi jog szabályai elveszítenék hatékonyságukat, ha a háborús és az emberiség elleni bűncselekmények büntethetősége e szabályok hazai jogba történt átültetésétől függne.

65. Az előreláthatóság kérdését, valamint a közös 3. Cikk és a II. Jegyzőkönyv viszonyát illetően a Kormány felhívta a figyelmet arra, hogy a közös 3. Cikket a genfi egyezményeken belül „miniatűr egyezménynek” tekintik, amely az emberiség azon alapvető szabályait tartalmazza, amelyeket nem-nemzetközi jellegű fegyveres konfliktusok során tiszteletben kell tartani. A II. Jegyzőkönyv, amely továbbfejlesztette és kiegészítette az „anyarendelkezést”, kiegészítő okmány, amelynek célja részletesebb szabályok rögzítése és garanciák lefektetése a belső fegyveres konfliktusok egy speciális típusának esetére, nevezetesen olyan helyzetekre, amikor a felkelők ellenőrzésük alá vonják az államterület egy részét, s ilyen módon képessé válnak – s elvárják tőlük – a háború szabályainak tiszteletben tartását. Nyilvánvaló, hogy a II. Jegyzőkönyv nem kívánja az összes egyéb típusba eső belső fegyveres konfliktus áldozatait védelem nélkül hagyni. A Jegyzőkönyv megfogalmazásából és a hozzá fűzött, a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága által publikált kommentárokból az is nyilvánvaló, hogy a II. Jegyzőkönyv nem érinti a 3. Cikk tárgyi alkalmazási körét. Bár a Kormány nem tudott e kérdéssel kapcsolatos, nemzetközi bíróság által adott értelmezésre hivatkozni, a magyar bíróságok figyelembe vették a kommentárokat. Ennek fényében a Legfelsőbb Bíróság közös 3. Cikkkel kapcsolatos értelmezése – nevezetesen, hogy a közös 3. Cikk rendelkezik tárgyi alkalmazási körrel, és a II. Jegyzőkönyvnek nem lehet olyan visszamenőleges hatályt tulajdonítani, amely ezt szűkítené – ésszerűen előre látható volt.

66. Azzal kapcsolatosan, hogy a hazai bíróságok nem harcoló félnek minősítették az áldozatokat annak ellenére, hogy egyikük fegyvert viselt, a Kormány rámutatott arra, hogy a bűncselekmény, amely miatt a kérelmező ellen vádat emeltek, nem abban állt, hogy a kérelmező egyetlen, polgári

ruhába öltözött és kézifegyvert viselő személyre lőtt, amely esetben az áldozat polgári személynek vagy harcoló félnek minősítése fokozottan releváns lett volna. Ezzel szemben a kérelmező ellen amiatt emeltek vádat, hogy parancsba adta osztagának, hogy fegyvertelen polgári személyek csoportjára lőjön, akik közül az egyik személynek kézifegyver volt a zsebében. Ez a személy – aki első ránézésre polgári személynek kellett, hogy látszon, mivel fegyverét nem tartotta célra, hanem a zsebében rejtette – semmiképpen nem avatta jogszerű katonai célponttá a csoportot. A nemzetközi humanitárius jog alkalmazása során a magyar bíróságok a csoport egészét vették figyelembe, nem pedig azt, hogy Kaszás Tamás polgári személynek vagy harcoló félnek minősült-e.

67. Továbbá, a Kormány szerint a magyar bíróságok által az ügyben élvezett mérlegelési jogkörrel a szerződések jogáról szóló 1969. évi Bécsi Egyezmény 31. és 32. Cikkeiben lefektetett értelmezési elvek fényében kell foglalkozni, amelyek kimondják, hogy a szerződést jóhiszeműen, kifejezéseinek szövegösszefüggésében, szokásos értelme szerint, tárgya és célja figyelembevételével kell értelmezni. A nemzetközi emberi jogi szabályozás területén kétség esetén általánosan elfogadott értelmezési módszer olyan értelmezés választása, amely a védendő egyéni jogok hatékony védelmét (*effet utile*) biztosítja. A Legfelsőbb Bíróság érvelése ezt a megközelítést tükrözi. A kérelmező által elkövetett, és a nemzetközi humanitárius jogban meghatározott cselekmény Legfelsőbb Bíróság általi értelmezése a polgári lakosság hatékony védelmét célozta, ilyen módon a genfi egyezmények közös 3. Cikke által meghatározott mérlegelési jogkörön belül maradt. Mivel az Egyezmény 7. Cikke nem olvasható úgy, mint ami számúzi a büntetőjogi felelősség szabályainak bírósági értelmezés útján történő tisztázását – feltéve, hogy a kimenetel ésszerűen előre látható – nem lehet azt állítani, hogy a 3. Cikk tárgyi értelmezési körének értelmezése, illetve az áldozat polgári személynek minősítése önkényes volt.

B. A Bíróság értékelése

1. Elfogadhatóság

68. A Bíróság megjegyzi, hogy a panasz nem nyilvánvalóan alaptalan az Egyezmény 35. Cikkének 3. bekezdése szerinti értelemben. Továbbá megjegyzi, hogy semmilyen más alapon sem elfogadhatatlan. Ezért elfogadhatóvá kell nyilvánítani.

2. Érdem

a. Általános elvek

69. A 7. Cikkben biztosított garancia, amely a jogállamiság lényeges eleme, kitüntetett helyet foglal el az Egyezmény védelmi rendszerében, amelyet az a tény is hangsúlyoz, hogy a 15. Cikk háború vagy más rendkívüli állapot esetén sem engedélyez eltérést annak rendelkezéseitől. Tárgyának és céljának megfelelően kell értelmezni és alkalmazni, olyan módon, hogy hatékony biztosítékot nyújtson az önkényes váddal, elítéléssel és büntetéssel szemben.

70. Ennek megfelelően a 7. Cikk nem korlátozódik a büntetőjog vádlott számára hátrányos visszaható hatályú alkalmazásának tilalmára: általánosabban magában foglalja azt az elvet, hogy bűncselekményt csak jog határozhat meg, és büntetést csak jog írhat elő (*nullum crimen, nulla poena sine lege*), valamint azt az elvet, hogy a büntetőjogot nem lehet kiterjesztően, a vádlott terhére értelmezni, például analógia útján. Ezen elvekből következik, hogy a bűncselekménynek jog által pontosan meghatározottnak kell lennie. Ez a követelmény akkor teljesül, ha az egyén a releváns rendelkezés megfogalmazásából – és, szükség esetén, a bíróságok e rendelkezéssel kapcsolatos értelmezésének segítségével, illetve tájékoztató jogi tanács útján – tudhatja, hogy milyen cselekmények és mulasztások vonnak maguk után büntetőjogi felelősséget. A Bíróság ilyen módon arra mutat rá, hogy „jogról” beszélve a 7. Cikk ugyanarra a fogalomra utal, amelyre az Egyezmény másutt is hivatkozik, amikor ezt a kifejezést használja: olyan fogalomra, amely magában foglalja mind az írott, mind a nem írott jogot, és minőségi követelményeket is támaszt, nevezetesen a hozzáférhetőség és az előreláthatóság követelményét.

71. Bármilyen világosan is van megfogalmazva egy jogszabályi rendelkezés, a bírói értelmezés minden jogágnak – beleértve a büntetőjogot is – elkerülhetetlen eleme. Mindig is szükség lesz a kétséges pontok helyes értelmezésére, és a változó körülményekhez történő hozzáigazításra. Valójában az Egyezményben részes államokban a büntetőjog bírói jogalkotáson keresztül történő folyamatos fejlesztése a jogi tradíció jól bevált és szükséges része. Az Egyezmény 7. Cikke nem olvasható úgy, mint ami számúzi a büntetőjogi felelősséggel kapcsolatos szabályok bírói értelmezés útján, esetről esetre történő, fokozatos tisztázását, feltéve, hogy az eredményeként létrejövő fejlődés összhangban áll a bűncselekmény lényegével, és ésszerűen előre látható volt (ld. *Jorgic v. Germany*, no. 74613/01, 100-101. bek, 12 July 2007; fent idézett *Streletz, Kessler and Krenz*, 50. bek; valamint *S.W. v. the United Kingdom* és *C.R. v. the United Kingdom*, judgments of 22 November 1995, Series A no. 335-B, 41-42. o., 34-36. o., és Series A no. 335-C, 68-69. o., 32-34. bek.)

72. Továbbá, a Bíróság megismétli: alapvetően nem az a feladata, hogy a hazai joghatóságok helyébe lépjen. Elsődlegesen a nemzeti hatóságokra, nevezetesen a bíróságokra tartozik a hazai jogszabályok értelmezési problémáinak megoldása. Ez azokra az esetekre is vonatkozik, amikor a hazai jog az általános nemzetközi jog vagy nemzetközi szerződések szabályaira utal. A Bíróság szerepe arra korlátozódik, hogy megbizonyosodjon afelől, hogy az ilyen értelmezés hatásai összeegyeztethetők az Egyezményrel (ld. *Waite and Kennedy v. Germany* [GC], no. 26083/94, 54. bek., ECHR 1999-I).

b. A fenti elvek alkalmazása a jelen ügyre

73. A felülvizsgálat terjedelmével kapcsolatos fenti elvek fényében a Bíróság megjegyzi: nem feladata, hogy a kérelmező egyéni büntetőjogi felelősségéről döntsön, mivel ezt a kérdést elsődlegesen a hazai bíróságoknak kell értékelniük. A Bíróság feladata inkább annak megfontolása az Egyezmény 7. Cikke 1. bekezdésének szempontjából, hogy elkövetésének időpontjában a kérelmező cselekménye olyan bűncselekményt valósított-e meg, amelyet a hazai vagy a nemzetközi jog kellő hozzáférhetőséggel és előreláthatósággal határozott meg (ld. fent idézett *Streletz, Kessler and Krenz*, 51. bek.)

(i) Hozzáférhetőség

74. A Bíróság észrevételezi, hogy a kérelmezőt több emberen elkövetett emberölés miatt ítélték el, amely bűncselekmény a magyar bíróságok szerint „a genfi Egyezmény 3. Cikkének 1. bekezdése alapján büntetendő emberiség elleni bűncselekményt valósított meg”. Ebből az következik, hogy a kérelmező elítélése kizárólag a nemzetközi jogon alapult. Ezért a Bíróság feladata először az volt, hogy meggyőződjön arról, hogy a genfi Egyezmények hozzáférhetők voltak-e a kérelmező számára.

75. A genfi Egyezményeket Magyarországon az 1954. évi 32. törvényerejű rendelettel hirdették ki. Igaz, a törvényerejű rendelet nem tartalmazta a genfi egyezmények szövegét, és a rendelet 3. szakasza a külügyminisztert bízta meg azzal, hogy hatályba lépésüket megelőzően biztosítsa a genfi egyezmények hivatalos fordításának közzétételét. Ugyanakkor, 1955-ben a Külügyminisztérium gondoskodott a szöveget tartalmazó brosúra hivatalos kiadásáról. Azt is meg kell jegyezni, hogy a vezérkari főnöknek a Honvédségi Közlönyben 1956. szeptember 5-én megjelent az Egyezmények oktatásáról szóló parancsa, amelyhez az Egyezmények összefoglalását (szinopszis) csatolták. Ilyen körülmények

között a Bíróság elégedett azzal, hogy a genfi Egyezmények kellően hozzáférhetőek voltak a kérelmező számára.

(ii) *Előreláthatóság*

76. Annak igazolásához, hogy a jelen ügyben a 7. Cikkben foglaltakat betartották, a Bíróságnak azt kell eldöntenie: előre látható volt-e, hogy a cselekmény, amely miatt a kérelmezőt elítélték, emberiség elleni bűncselekménynek minősül. Ebben a vonatkozásban a Bíróság megjegyzi, hogy a kérelmezőt emberiség elleni bűncselekménynek minősülő, több emberen elkövetett emberölés miatt ítélték el öt év szabadságvesztés büntetésre (ld. fenti 37., 38., 45. és 75. bek.). A kérelmező elítélésekor a bíróságok alapvetően a közös 3. Cikkre támaszkodtak, amely – a magyar Alkotmánybíróság véleménye szerint – az ebben a rendelkezésben említett magatartásokat „emberiség elleni bűncselekményeknek” minősítette. Ezen bíróságok szerint az ilyen bűncselekmények „attól függetlenül büntetendők, hogy elkövetésükkel megsértik-e a belső jogot”. Ilyen módon „nincs tehát jelentősége annak, hogy a genfi Egyezmények kihirdetése szabályszerűen megtörtént-e, illetve, hogy az annak végrehajtására vállalt kötelezettségének a magyar állam... 1956. október 23. előtt eleget tett-e. Az elkövetők felelőssége a nemzetközi jog szerint ettől függetlenül fennállt” (ld. fenti 18. bek.). Következésképpen a szóban forgó bűncselekmény nem évült el.

77. Ilyen módon a Bíróság azt fogja megvizsgálni, hogy (1) ezen cselekmény minősülhetett-e „emberiség elleni bűncselekmény”-nek abban az értelemben, ahogyan e fogalmat 1956-ban értették, és hogy (2) ésszerűen lehet-e azt állítani, hogy a releváns időpontban Kaszás Tamás (ld. fenti 11. és azt követő bekezdések) olyan személy volt, aki a közös 3. Cikk szerinti értelemben az „ellenségeskedésekben nem vett közvetlenül részt”.

α. Az emberiség elleni bűncselekmény jelentése 1956-ban

78. Ebből következően a Bíróságnak meg kell győződnie arról, hogy a cselekmény, amely miatt a kérelmezőt elítélték, elkövetésének időpontjában a nemzetközi jog alapján emberiség elleni bűncselekménynek minősülhetett-e. A Bíróság tisztában van azzal, hogy nem feladata annak megkísérlése, hogy irányadó módon meghatározza az „emberiség elleni bűncselekmény” fogalmának 1956-ban létező jelentését. Azonban vizsgálnia kell azt, hogy a kérelmező e bűncselekmény alapján történt elítélésének kellően egyértelmű alapja volt-e, figyelembe véve a nemzetközi jog e kérdéssel kapcsolatos, releváns időszakbeli állapotát (ld. *mutatis mutandis*, *Behrami and Behrami v. France* (dec.) [GC], no. 71412/01, és *Saramati v. France, Germany and Norway* (dec.) [GC], no. 78166/01 (egyesített), 122.§, ECHR 2007-...).

79. A Bíróság megjegyzi, hogy az Alkotmánybíróság szerint a „genfi Egyezmények közös 3. Cikkében meghatározott cselekmények az

emberiség elleni bűncselekménynek minősülnek”. E bíróság véleménye szerint a rendelkezés „azokat a minimális követelményeket tartalmazza, amelyeket mindegyik összeütköző Fél legalább köteles megtartani, s amelyek mindenkor és mindenütt tilosak”.

Az Alkotmánybíróság továbbá a Nemzetközi Bíróság *Nicaragua v. United States of America* ügyben hozott ítéletére, valamint egy, az ENSZ Főtitkárának a volt Jugoszláviával foglalkozó Nemzetközi Büntető Törvényszék Statútumáról szóló Jelentésében található, a közös 3. Cikkkel kapcsolatos utalásra hivatkozott (ld. fenti 18. bek.). A Bíróság azonban megjegyzi, hogy ezek intézmények későbbiek, mint az inkriminált események. Ezen túlmenően, az ügyel foglalkozó hazai bíróságok nem hoztak fel további jogi érveket a kérelmező ellen az általuk levont azon következtetés alátámasztására, hogy a szóban forgó cselekmény „a közös 3. Cikk szerinti értelemben emberiség elleni bűncselekménynek” minősült.

80. Emellett azt is meg kell jegyezni, hogy az Alkotmánybíróság által hivatkozott források egyike sem minősíti úgy a közös 3. Cikkben említett cselekmények egyikét sem, mint ami önmagában emberiség elleni bűncselekményt valósít meg. Azonban, még ha lehetne is érvelni amellett, hogy e források tartalmazzak ebbe az irányba mutató jelzéseket, úgy tűnik, hogy sem az Alkotmánybíróság, sem a kérelmező perét tárgyaló bíróságok nem vizsgálták e források relevanciáját az 1956. évi jogi helyzet szempontjából. Ehelyett a büntető bíróságok arra a kérdésre összpontosították figyelmüket, hogy a közös 3. Cikk önállóan, vagy a II. Jegyzőkönyvvel együtt olvasva alkalmazandó. Ez a kérdés azonban csak a közös 3. Cikk és/vagy a II. Jegyzőkönyv alapján védett személyek kategóriáinak meghatározásával, és azzal a kérdéssel kapcsolatos, hogy a kérelmező lövéseinek áldozata beletartozott-e e kategóriák valamelyikébe; ez a kérdés semmilyen kapcsolatban nem áll azzal a kérdéssel, hogy a közös 3. Cikk alapján tiltott cselekményeket önmagukban emberiség elleni bűncselekményeket megvalósító cselekményeknek kell-e tekinteni.

81. Ez utóbbi kérdéssel kapcsolatban a Bíróság észrevételezi, hogy az emberiség elleni bűncselekmények négy fő szabályozása a Londoni Megállapodáshoz (1945. augusztus 8.) csatolt Nemzetközi Katonai Bíróság Alapokmányának 6.(c) Cikkében, az ICTY Statútumának (1993) 5. Cikkében, az ICTR Statútumának (1994) 3. Cikkében, és az ICC Statútumának (1998) 7. Cikkében (ld. fenti 51. bek.) található. Ezek mindegyike olyan bűncselekményként hivatkozik az emberölésre, amely emberiség elleni bűncselekménynek minősülhet. Ilyen módon a közös 3. Cikk 1.(a) bekezdése szerinti emberölés alapul szolgálhatott olyan emberiség elleni bűncselekmények miatti elítéléshez, amelyeket 1956-ban követtek el. Azonban más tényezőknek is jelen kell lenniük.

82. A közös 3. Cikkbe nem foglalt, további teljesítendő követelmények az emberiség elleni bűncselekmény akkori időpontbeli fogalmának szerves részét képező nemzetközi jogi elemekkel

kapcsolatosak. Az Alapokmány 6.(c) Cikkében – amely az 1956-ban hatályos alapvető szabályozást tartalmazza – az emberiség elleni bűncselekményekre háborúval összefüggésben történik utalás. Továbbá, egyes jogtudósok szerint az ilyen bűncselekmény megvalósulásához a diszkrimináció, illetve „üldözés” elemének megléte is szükséges valamely azonosítható személycsoport vonatkozásában, ez utóbbi fogalma alatt valamilyen formájú állami intézkedést vagy politikát értve (ld. Bassiouni, *Crimes Against Humanity in International Criminal Law*, Kluwer Law International 1999, 256. o.). A Bíróság véleménye szerint ezen kritériumok egyike – a fegyveres konfliktushoz kapcsolódás, illetve ilyen kapcsolat megléte – 1956-ban már nem lehetett releváns (ld. Schwelb, 'Crimes against Humanity', *British Yearbook of International Law*, vol. 23, 1946, 211. o.; Graven, 'Les crimes contre l'humanité', 76 *Recueil des Cours de La Haye* (1950), Académie de droit international, 467. o.; és Draft Code of Offences against the Peace and Security of Mankind, *Yearbook of the International Law Commission*, 1954, vol. I, 151.o.).

83. Úgy tűnik azonban, hogy a többi kritérium releváns maradt, nevezetesen az a követelmény, hogy az adott bűncselekmény nem lehet elszigetelt vagy elszórtan jelentkező, hanem „állami intézkedés vagy politika”, illetve a polgári lakosság elleni széles körű és szisztematikus támadás részét kell, hogy képezze (ld. Berry, Keenan és Brown, *Crimes against international law*, Washington, DC, Public Affairs Press, 1950, 113-122. o.).

84. A Bíróság észrevételezi, hogy a nemzeti bíróságok vizsgálódásukat arra a kérdésre korlátozták, hogy Kaszás Tamás és Senkár János a közös 3. Cikk védelme alá esett-e, s nem vizsgálták azt a további kérdést, hogy a két felkelő megölésével teljesültek-e az emberiség elleni bűncselekmény megállapíthatóságához szükséges további feltételek, különösen, hogy a cselekményt olyannak kell-e tekinteni, mint ami a polgári lakosság elleni széles körű és szisztematikus támadás részét képezte. Kétségtelen, hogy a Legfelsőbb Bíróság felülvizsgálati tanácsa szerint közismert tény volt, hogy „a diktatúra központi hatalma a fegyveres erejét bevetette a fegyvertelenül, békésen tüntető lakossággal, valamint a szerveződő fegyveres forradalmi csoportokkal szemben... Gyakorlatilag háborút folytattak az ország lakosságának túlnyomó része ellen” (ld. fenti 34. bek.). A Legfelsőbb Bíróság azonban nem tette fel azt a kérdést, hogy a kérelmező által elkövetett egyedi cselekményt az állami politika részének kell-e tekinteni, olyannak, ami a cselekményt az emberiség elleni bűncselekmények körébe emeli abban az értelemben, ahogyan e fogalmat 1956-ban érteni kellett.

85. A Bíróság véleménye szerint ilyen módon nyitott az a kérdés, hogy az emberiség elleni bűncselekmény alkotó elemei fennálltak-e a jelen ügyben.

β. Kaszás Tamás olyan személy volt-e, aki az érvényesülő nemzetközi standardok szerint az „ellenségeskedésekben nem ve[tt] közvetlenül részt” a közös 3. Cikk szerinti értelemben?

86. Ebben a tekintetben a Bíróság emlékeztet arra, hogy a kérelmező elítélése azon a megállapításon alapult, hogy Kaszás Tamás a genfi Egyezmények közös 3. Cikkének céljai szerint nem komбатáns félnek minősült (ld. fenti 48. bek.).

87. A közös 3. Cikknek a kérelmező ügyére történő alkalmazása során a különböző hazai bíróságok eltérően vélekedtek a II. Jegyzőkönyv e rendelkezésre gyakorolt hatásáról. Különösen 1998. május 7-i, illetve november 5-i határozataikban a Fővárosi Bíróság és a Legfelsőbb Bíróság fellebbviteli tanácsa helyezkedett arra az álláspontra, hogy a közös 3. Cikket és a II. Jegyzőkönyv 1. Cikkét egymással összefüggésben kell értelmezni. A Legfelsőbb Bíróság felülvizsgálati tanácsának 1999. június 28-i határozata és az azt követő ítéletek eltérő megközelítést tükröznek; eszerint a genfi Egyezmények 3. Cikke eredeti alkalmazási körrel rendelkezik, amely nem tekinthető olyannak, mint amit a II. Jegyzőkönyv visszamenőleges hatállyal szűkíthet. Következésképpen, bármely nem nemzetközi fegyveres konfliktusban részt vevő polgári személy – függetlenül a konfliktus intenzitásának szintjétől vagy a felkelők szerveződésének módjától – a genfi Egyezmények 3. Cikkének védelmét élvez. A Bíróság a továbbiakban abból indul ki, hogy a Legfelsőbb Bíróság fenti értelmezése nemzetközi jogilag helyes (ld. Bothe, 'Conflicts armés internes et droit international humanitaire', *Revue générale de droit international public*, 1978, 90. o.; Pilloud et al., *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*, ICRC, Martinus Nijhoff Publishers, Geneva 1986, 4424-4426. bek.; és *Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu*, judgment of 2 September 1998, ICTR (Chamber I), 607. bek).

88. A Bírósághoz intézett beadványában a kérelmező megkérdőjelezte, hogy Kaszás Tamás a közös 3. Cikk védelmét élvező személynek lenne tekinthető, amely olyan személyek számára nyújt védelmet, „akik az ellenségeskedésekben nem vesznek közvetlenül részt, ideértve a fegyveres erőknek azokat a tagjait, akik letették a fegyvert és azokat a személyeket, akik betegség, sebesülés, elfogás miatt vagy más ok következtében harcképtelenné váltak (*hors de combat*)”. A kérelmező úgy érvelt, hogy Kaszás Tamás nem tekinthető nem komбатánsnak, mivel lőfegyvere volt (ld. fenti 59. bek.)

89. Kiindulásként a Bíróság észrevételezi, hogy a hazai bíróságok által megállapított tényállás szerint Kaszás Tamás egy felfegyverzett felkelőkből álló csoport vezetője volt, aki – egyéb erőszakos cselekmények elkövetését követően – átvette a rendőrség épülete feletti ellenőrzést, és elkobozta a rendőrök fegyvereit. Ilyen körülmények között olyan személynek tekintendő, aki aktívan részt vett az ellenségeskedésben (ld. fenti 42. bek.)

90. Ezért az a kérdés merül fel, hogy Kaszás Tamás a felkelő erők olyan tagja volt-e, „aki[...] letett[e] a fegyver[é]t”, s ilyen módon a harcban a továbbiakban nem vett részt. Ebben az összefüggésben a Bíróság döntő fontosságúnak találja, hogy a hazai bíróság megállapítása szerint Kaszás Tamás titokban kézfegyvert viselt, s ezt a tényt nem fedte fel, amikor szembekerült a kérelmezővel. Amikor ez a körülmény ismertté vált, nem próbálta egyértelmű módon letenni a fegyvert. A Bíróság megjegyzi, hogy nemzetközi jogi álláspontok széleskörűen elfogadják, hogy olyan joghatás – mint a közös 3. Cikkben alapuló védelem – kiváltása céljából bármely megadási szándékot – a jelenlegi esethez hasonló körülmények között – világos és egyértelmű módon kell jelezni, nevezetesen a fegyverek letételével és a kezek felemelésével, vagy legalább a kezek felemelésével (v.ö. például a genfi egyezmények I. Kiegészítő Jegyzőkönyvéhez fűzött, a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága által publikált kommentárokkal – ld. fenti 50. bek; a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága által publikált, a nemzetközi humanitárius szokásjogról szóló tanulmány (2005) javasolt 47. szabályával; és az ENSZ Főtitkárának az emberi jogok fegyveres konfliktusok során történő tiszteletben tartásáról szóló Jelentésével, UN Doc. A8052, 1970. szeptember 18., 107. bek.). A Bíróság szerint ésszerű annak feltételezése, hogy ugyanezen elvek 1956-ban is érvényesek voltak.

91. A hazai bíróságok által megállapított tényállásban azonban nincs olyan elem, amelynek alapján arra a következtetésre lehetne jutni, hogy Kaszás Tamás ilyen módon megadási szándékot jelzett. Ehelyett heves vitába bonyolódott a kérelmezővel, amelynek végén ismeretlen szándékkal elővette fegyverét. Pontosan e cselekmény volt az, melynek során lelőtték. Ilyen körülmények között a Bíróság nincs meggyőződve arról, hogy a nemzetközi jog ezen időszakban alkalmazott, általánosan elfogadott standardjainak fényében Kaszás Tamásról megállapítható lenne, hogy a közös 3. Cikk szerinti értelemben letette a fegyvert.

92. A Bíróság tudatában van a Kormány azon állításának (ld. fenti 66. bek.), hogy a kérelmező elítélése nem csupán Kaszás Tamás lelövésén alapult, hanem azon, hogy polgári személyek csoportjára lőtt, illetve másoknak parancsba adta, hogy ilyen személyekre lőjenek, ami több emberáldozatot eredményezett.

93. A Bíróság ugyanakkor észrevételezi, hogy a hazai bíróságok nem foglalkoztak különösebben a kérelmező bűnösségének kérdésével a másik haláleset, Senkár János vonatkozásában; ehelyett Kaszás Tamással való konfliktusára összpontosították figyelmüket. Balázs Istvánnak és Fasing Sándornak okozott sérüléseket sem tekintették a bűncselekmény alkotó elemének; e sérüléseket csupán súlyosbító körülménynek minősítették (ld. fenti 40. bek.). Ilyen módon a Kormány azon érve, hogy a kérelmező elítélése elsődlegesen nem a Kaszás Tamás kézfegyverének elővételére adott reakcióján alapult, hanem azon, hogy polgári személyek csoportjára lőtt, illetve lövetett, nem támasztható alá.

94. A Bíróságnak ezért az az álláspontja, hogy Kaszás Tamás nem esett a közös 3. Cikk alapján védett nem kombatáns felek egyik kategóriájába sem. Következésképpen az ezen időpontbeli releváns nemzetközi standardok fényében a jelen ügyben az emberiség elleni bűncselekmény miatti elítélést nem lehetett ésszerűen erre a rendelkezésre alapozni.

c. Következtetés

95. Az összes körülmény fényében a Bíróság arra a következtetésre jut: nem került bebizonyításra, hogy előre látható volt, hogy a kérelmező cselekményei a nemzetközi jog alapján emberiség elleni bűncselekményt valósítanak meg. Emiatt az Egyezmény 7. Cikkét megsértették.

II. AZ EGYEZMÉNY 6. CIKKE 1. BEKEZDÉSÉNEK ÁLLÍTÓLAGOS MEGSÉRTÉSE AZ ELJÁRÁS TISZTESSÉGTLEN VOLTA MIATT

96. A kérelmező általánosságban azt is panaszolta, hogy elítélése politikai motivációjú, s mint ilyen tisztességtelen volt, megsértve az Egyezmény 6. Cikkének 1. bekezdését, melynek releváns része kimondja:

„Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét ... bíróság tisztességesen ... tárgyalja és hozzon határozatot ... az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően”.

97. A Kormány azzal érvelt, hogy a hazai bíróságok megfelelően indokolták azon döntésüket, hogy a kérelmező cselekményeit emberiség elleni bűncselekménynek minősítik, s a kérelmezőt ezen az alapon ítélik el. A kérelmező vitatta ezt a véleményt.

98. A Bíróság úgy véli, hogy ez a panasz is elfogadható. Annak fényében azonban, hogy a Bíróság megállapította az Egyezmény 7. Cikkének megsértését (ld. fenti 95. bek.), a Bíróság arra a következtetésre jut, hogy a jelen ügy körülményei között nem szükséges megvizsgálni az Egyezmény 6 Cikkének 1. bekezdése alapján előterjesztett kérelmezői panaszt (eljárás tisztességes volta).

III. AZ EGYEZMÉNY 6. CIKKE 1. BEKEZDÉSÉNEK ÁLLÍTÓLAGOS MEGSÉRTÉSE AZ ELJÁRÁS HOSSZA MIATT

99. Végül a kérelmező panaszolta, hogy az ellene lefolytatott büntetőeljárás ésszerűtlenül hosszú ideig tartott, megsértve az Egyezmény 6. Cikkének 1. bekezdését.

100. A Kormány azzal érvelt, hogy a hatóságok a szükséges gondossággal jártak el a bonyolult ügyben. Mindenesetre, mivel a Fővárosi Bíróság már enyhítő tényezőként vette figyelembe az eljárás elhúzódsát és ezt a megfontolást a Legfelsőbb Bíróság is helyben hagyta (ld. fenti 40. és 45. bek.), a kérelmező a Kormány véleménye szerint már megfelelő jogorvoslatban részesült, és ebben az összefüggésben már nem állíthatja magáról, hogy az Egyezményben védett jogok megsértésének áldozata. A kérelmező vitatta e nézeteket.

101. A Bíróság úgy véli, hogy a kérelmező áldozat státuszát e kérdéssel összefüggésben nem szükséges vizsgálni, mert ez a panasz az alábbi indokok alapján mindenképpen nyilvánvalóan megalapozatlan. A Bíróság észrevételezi, hogy az eljárás 1994. április 20-án kezdődött és 2003. szeptember 22-én zárult le. A figyelembe veendő időszak ilyen módon megközelítőleg kilenc év és öt hónap. A Bíróság megismétli, hogy az eljárás hosszának ésszerű voltát az eset egyedi körülményeinek fényében, és az alábbi kritériumokra figyelemmel kell megítélni: az ügy bonyolultsága, valamint a kérelmező és a releváns hatóságok magatartása (ld. többek között *Pélissier and Sassi v. France* [GC], no. 25444/94, 67. bek., ECHR 1999-II).

102. A Bíróság észrevételezi, hogy a kérelmező felülvizsgálati kérelmét érdemi vizsgálat nélkül, elfogadhatatlanként elutasították, mert *ratione materiae* összeegyeztethetetlen volt a polgári perrendtartás releváns rendelkezéseivel, amennyiben lényegében a tényállást vitatta. Mivel az ezzel kapcsolatos eljárás hiábavaló volt, az ennek megfelelő több mint egy év és tíz hónapos időszakot (2001. november 8-tól 2003. szeptember 22-ig) teljes mértékben a kérelmező terhére kell róni. A fennmaradó hét év és hét hónap alatt az ügyet kezdetben egy bírósági szinten vizsgálták, s ezt követte az ügy alapjául szolgáló jogszabályok alkotmánybírósági vizsgálata. Ez az eljárás azonban csak kilenc hónapra szakította meg a főeljárást.

103. Ezt követően az ügy az elsőfokú bíróság elé került vissza. A további eljárásban az ügyet három bírósági szinten vizsgálták, melynek során több tárgyalásra került sor, és hadtörténeti szakvélemény is beszerzésre került. Miután a jogerős ítéletet felülvizsgálati eljárásban hatályon kívül helyezték, az ügy ismét az elsőfokú bíróság elé került, amelynek ítéletét a 2001. november 8-i jogerős határozat megváltoztatta.

104. A Bíróság álláspontja szerint az a tény, hogy az ügyet több bírósági szinten ismételten meg kellett vizsgálni, alapvetően a felmerült jogkérdések bonyolultságával, és azon elkerülhetetlen nehézségekkel magyarázható, amelyekkel a hazai bíróságok szemben találták magukat akkor, amikor 40 évvel korábban történt tényeket állapítottak meg. Mivel semmilyen inaktív időszak nem róható a hatóságok terhére, a Bíróság meggyőződött arról, hogy az eljárás teljes hossza nem haladta meg az Egyezmény 6. Cikkének 1. bekezdése szerinti ésszerű időt.

105. Ebből következik, hogy ez a panasz nyilvánvalóan megalapozatlan a 35. cikk 3. bekezdésének értelmében, s a panaszt az Egyezmény 35. Cikkének 4. bekezdése alapján el kell utasítani.

IV. AZ EGYEZMÉNY 41. CIKKÉNEK ALKALMAZÁSA

106. Az Egyezmény 41. Cikke kimondja:

“Ha a Bíróság az Egyezmény vagy az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvek megsértését állapítja meg és az érdekelt Magas Szerződő Fél belső joga csak részleges jóvátételt tesz lehetővé, a Bíróság – szükség esetén – igazságos elégtételt ítél meg a sértett félnek.”

A. Károk

107. A kérelmező nem terjesztett elő kártérítés iránti igényt.

108. Ilyen körülmények között a Bíróság semmilyen összeget nem ítél meg ilyen címen.

B. Költségek és kiadások

109. A kérelmező közölte, hogy a jogi képviselője által az Európa Tanács jogsegély-keretéből kapott összeg – összesen 3716,06 euró – minden ilyen címen felmerült költségét fedezi.

110. A Kormány nem nyilvánított véleményt ezzel a kérdéssel kapcsolatban.

111. Ilyen körülmények között a Bíróság úgy véli, hogy a kérelmező költségtérítés iránti igénye kielégítést nyert.

EZEN INDOKOK ALAPJÁN A BÍRÓSÁG

1. A 7. Cikk és a 6. Cikk 1. bekezdése (eljárás tisztességes volta) alapján előterjesztett panaszt egyhangúlag elfogadhatóvá, a kérelem többi részét pedig elfogadhatatlanná *nyilvánítja*;
2. Tizenegy szavazattal hat ellenében *megállapítja*, hogy az Egyezmény 7. Cikkét megsértették;
3. Tizenkét szavazattal öt ellenében *megállapítja*, hogy nem szükséges külön megvizsgálni az eljárás állítólagosan tisztességtelen voltával (Egyezmény 6. Cikkének 1. bekezdése) kapcsolatos kérelmezői panaszt.

Készült angol és francia nyelven, kihirdetésre került Strasbourgban, 2008. szeptember 19-én, az Emberi Jogi Épületben tartott nyilvános tárgyaláson.

Michael O'Boyle
Hivatalvezető-helyettes

Jean-Paul Costa
Elnök

Az Egyezmény 45. Cikke 2. bekezdésének, valamint a Bírósági szabályzat 74. szabálya 2. bekezdésének megfelelően az alábbi különvélemények kerültek csatolásra az ítélethez:

- (a) Lorenzen úr, Tulkens asszony, Zagrebelsky úr, Fura-Sandström asszony és Popović úr együttes különvéleménye;
- (b) Mr Loucaides úr különvéleménye.

J.-P.C.
M.O'B.

LORENZEN, TULKENS, ZAGREBELSKY, FURA- SANDSTRÖM ÉS POPOVIĆ BÍRÓ EGYÜTTES KÜLÖNVÉLEMÉNYE

(Fordítás)

Az Egyezmény 7. Cikkének jelen ügybeli megsértését illetően nem értünk egyet a többség érvelésével, sem következtetéseikkel.

1. A Bíróság először azt vizsgálja, hogy a cselekmény, amely miatt a kérelmezőt elítélték, emberiség elleni bűncselekménynek minősülhetett-e abban az értelemben, ahogyan a fogalmat 1956-ban értették (ld. az ítélet fenti 77. bekezdését). Ebben az összefüggésben a Bíróság helyesen észrevételezi, hogy a genfi egyezmények közös 3. Cikke és/vagy a II. Jegyzőkönyv alapján védett személyek kategóriáinak meghatározása, és az a kérdés, hogy a kérelmező lövésének áldozata ezen kategóriák valamelyikébe tartozott-e, semmilyen összefüggésben nem áll azzal a kérdéssel, hogy a közös 3. Cikk alapján tiltott cselekményeket olyannak kell-e tekinteni, mint amelyek önmagukban emberiség elleni bűncselekménynek minősülnek (ld. fenti 80. bek.). Az emberiség elleni bűncselekmények négy alapvető szabályozására / a Londoni Megállapodáshoz (1945. augusztus 8.) csatolt Nemzetközi Katonai Bíróság Alapító Okiratának 6.(a) Cikke, a volt Jugoszláviával foglalkozó Nemzetközi Büntetőtörvényszék (ICTY) 1993. évi Statútumának 5. Cikke, a Ruandai Nemzetközi Büntetőtörvényszék (ICTR) 1994. évi Statútumának 3. Cikke és a Nemzetközi Büntetőbíróság (ICC) 1998. évi Statútumának 7. Cikke / utalva a Bíróság arra a következtetésre jut, hogy a közös 3. Cikk 1.(a) szerinti értelemben vett emberölés alapul szolgálhatott emberiség elleni bűncselekmény miatti elítéléshez. A Bíróság ugyanakkor úgy véli, hogy „más elemek fennállása is szükséges” ahhoz, hogy egy bűncselekmény emberiség elleni bűncselekménynek minősüljön (ld. fenti 81. bek.), nevezetesen nemzetközi jogi elemek. Arra hivatkozva, hogy egy azonosítható személycsoport vonatkozásában fennálló diszkrimináció és „üldözés”, valamint fegyveres konfliktushoz kapcsolódás, illetve ilyen kapcsolat megléte is szükséges – amely elemeket jogtudósok határoztak meg, de amelyek vitatottak¹ – a Bíróság arra a következtetésre jut, hogy az

---

1. Van olyan megközelítés, amely szerint az üldözés csak az „üldözési cselekmények” alosztályába tartozó cselekmények lényeges eleme (ICTY, *Prosecutor v. Kupreskic et al.*, IT-95-16, judgment of 14 January 2000, 616-627. bek.). Más megközelítések szerint emberiség elleni bűncselekményeket békeidőben is el lehet követni (ICTY, *Prosecutor v. Tadic*, IT-94-1, decision of 2 October 1995 on the defence motion for interlocutory appeal on jurisdiction, 141. bek.), s vannak szerzők, akik fenntartják, hogy a nemzetközi szokásjog már az 1950-es évek elején is használta az emberiség elleni bűncselekmény fogalmát, és megállapíthatóságához nem kívánta meg belső vagy nemzetközi konfliktussal való

emberiség elleni bűncselekmények relevánsabb eleme az, hogy „állami intézkedés vagy politika”, illetve a polgári lakosság ellen intézett széles körű és szisztematikus támadás részét kell, hogy képezzék” (ld. fenti 83. bek.). Ezen a ponton véleményünk szerint helytelen annak fenntartása – amint azt az ítélet teszi – hogy a hazai bíróságok nem vizsgálták, hogy 1956-ban a polgári lakosság elleni széles körű és szisztematikus támadásra került-e sor, hiszen a Legfelsőbb Bíróság felülvizsgálati tanácsának megállapítása szerint közismert tény volt, hogy a diktatúra központi hatalma a fegyveres erejét bevetette a tüntető lakossággal, valamint a szerveződő fegyveres forradalmi csoportokkal szemben (ld. fenti 84. bek.). Az az állítás pedig, hogy a Legfelsőbb Bíróság „nem tette fel azt a kérdést, hogy a kérelmező által elkövetett egyedi cselekményt az állami politika részének kell-e tekinteni”, egészen egyszerűen ellentmond az ügyiratokban fellelhető bizonyítékoknak, és az 1956. október 26-i tatai események történeti valóságának.

Mindazonáltal az ítélet konklúziójában megjelenő visszafogottság és óvatosság nyitva hagyja az eredeti kérdést, azt, hogy a cselekmény, amely miatt a kérelmezőt elítélték, valójában minősülhetett-e emberiség elleni bűncselekménynek. A Bíróság ilyen módon megállapítja: „kérdéses, hogy az emberiség elleni bűncselekmény ténybeli elemei fennálltak-e a jelen ügyben” (ld. fenti 85. bek.), amely azt jelzi, hogy a Bíróság ezen az alapon nem tudja megállapítani az Egyezmény 7. Cikkének a megsértését.

2. A többség által előterjesztett érvelés és jogalap ilyen módon lényegében a második kérdésre koncentrál: Kaszás Tamás olyan személynek tekinthető-e, aki a genfi egyezmények közös 3. Cikke szerinti értelemben nem vett közvetlenül részt az ellenségeskedésekben. Konkrétan, tagja volt-e annak a felkelő csoportnak, amely „letette a fegyvert”? Ennek a kérdésnek a megválaszolása szükségessé teszi annak értelmezését, amit az áldozat a konfrontáció és lövöldözés idején a Tatai Rendőrség épületében – ahol a felkelők 1956. október 26-án tartózkodtak – tett. E kérdés kapcsán a Bíróság arra a következtetésre jut, hogy „a hazai bíróságok által megállapított tényállásban ... nincs olyan elem, amelynek alapján arra a következtetésre lehetne jutni, hogy Kaszás Tamás ilyen módon megadási szándékot jelzett” (ld. az ítélet fenti 91. bekezdését). A Bíróság ezért úgy véli, hogy Kaszás Tamás nem esett a közös 3. Cikk alapján védett nem harcoló felek egyik kategóriájába sem, s hogy ez a rendelkezés ésszerűen nem szolgálhatott emberiség elleni bűncselekmény miatti elítélés alapjául (ld. fenti 94. bek.)

Az általános elvek összefoglalásakor az ítélet megismétli: a Bíróságnak nem feladata, hogy a hazai bíróságok helyébe lépjen, és hogy elsődlegesen a nemzeti hatóságokra, nevezetesen a bíróságokra tartozik a hazai

KORBELY kontra MAGYARORSZÁG ÍTÉLET –
LORENZEN, TULKENS, ZAGREBELSKY, FURA-SANDSTRÖM ÉS POPOVIĆ BÍRÓ
EGYÜTTES KÜLÖNVÉLEMÉNYE

jogszabályok értelmezési problémáinak megoldása. A Bíróság helyesen mutat rá arra, hogy ez akkor is így van, ha a hazai jog az általános nemzetközi jog, vagy nemzetközi szerződések szabályaira hivatkozik, amely esetben a Bíróság szerepe arra korlátozódik, hogy megbizonyosodjon afelől, hogy az ilyen értelmezés hatásai összeegyeztethetők az Egyezményvel (ld. fenti 72. bek.). Ennek ellenére a többség – magyarázat nélkül – más irányba tér el, és egy gyenge, bizonytalan alapon egészen egyszerűen az általa megállapított tényállással helyettesíti a magyar igazságügyi hatóságok által megállapított tényállást.

Figyelembe véve, hogy több mint ötven év elteltével milyen bonyolult feladat az ügy tényeinek rekonstruálása, mi nem látunk okot arra, hogy jobban bízzunk a Bíróság, mint a hazai bíróságok következtetéseiben. Ellenkezőleg, úgy véljük, hogy a nemzeti bíróságok jobb helyzetben voltak ahhoz, hogy a rendelkezésre álló tényeket és bizonyítékokat értékeljék.

Igaz, hogy az áldozat magatartását és annak kérelmező általi értelmezését illetően a hazai bíróságok határozatai bizonyos kérdéseket megválaszolatlanul hagytak. A legfelsőbb bírósági ítélet indoklásának esetlegesen elégtelen volta azonban – az ügy körülményei között – nem a 7. Cikk, hanem az Egyezmény 6. Cikke alá tartozó kérdést vethetett volna fel.

Ezek azok a főbb okok, amelyek azon következtetés levonására vezettek bennünket, hogy a jelen ügyben nem sértették meg az Egyezmény 7. Cikkét.

LOUCAIDES BÍRÓ KÜLÖNVÉLEMÉNYE

Nem tudok egyetérteni a többség következtetéseivel a jelen ügyben.

Az emberiség elleni bűncselekmények fogalmát illetően elfogadom a többség megközelítését. Ugyanakkor e kérdés vonatkozásában hasznosnak tartom az alábbi gondolatokkal való kiegészítést. Az „emberiség elleni bűncselekmény” meghatározásába a Nürnbergi Törvényszék Alapító Okirata belefoglalta a „háború előtt vagy alatt polgári lakosság ellen elkövetett ... emberölés”-t. A nürnbergi perekben alkalmazták az Alapító Okiratot, és annak alapján vontak büntetőjogi felelősségre egyéneket „emberiség elleni bűncselekmények” miatt. Azok a bűncselekmények azonban egyértelműen a háborúhoz kapcsolódtak. Akkoriban nem volt egyértelmű, hogy e bűncselekmények a nemzetközi szokásjog részét képezik-e, különösen abban az esetben, ha nem háborús cselekményekkel voltak kapcsolatosak. Ennek kimondására azonban fokozatosan sor került. Az ENSZ Közgyűlésének 1946. december 11-én kelt 95 (I) határozata kifejezetten megerősítette „a Nürnbergi Bíróság Alapító Okiratában elismert nemzetközi jogelveket és a Bíróság ítéleteit”. Ez a határozat az államok ezen elvekkel kapcsolatos álláspontját és gyakorlatát tükrözte, és emellett jogilag szilárdan alátámasztotta azt az állítást, hogy ezen elvek a nemzetközi szokásjog részét képezik (ld. *többek között*, Daillier és Pellet, *Droit international public*, 6. kiadás, 677. o.). Az emberiség elleni bűncselekmények és a háborús tevékenység közötti kapcsolat fennállását nem tekintették előfeltételnek az ilyen bűncselekmények megállapíthatóságához (ld. „Question of the punishment of war criminals and of persons who have committed crimes against humanity: Note by the Secretary-General”, UN GAOR, 22. ülés, Napirend Melléklet 60. pont, 6-7. o., UN DOC A/6813 (1967); ld. továbbá a volt Jugoszlávia területén elkövetett bűncselekményekre felállított Nemzetközi Bíróság esetjogából: Tadić ügy IT-94-1, 623. bek.). Amint azt a Lordok Háza Pinochet (3) ítéletében ([1999] 2 Weekly Law Reports 909 *et seq.*) Millett lord helyesen észrevételezte:

“[a] Nürnbergi Bíróság kimondta, hogy az emberiség elleni bűncselekmények csak akkor esnek a joghatósága alá, ha azokat háborús bűnök vagy béke elleni bűnök elkövetése során, illetve azokkal kapcsolatban követik el. De ez csak az Alapító Okirat nyelvezetén alapuló joghatósági korlátozásnak tűnik. Nincs okunk annak feltételezésére, hogy a Bíróság ezt a nemzetközi jog anyagi jogi követelményének tekintette. Az ilyen kapcsolat megállapításának szükségessége a második világháborút közvetlenül követő időszakban természetes volt. Amint a háború emléke elhalványult, a kapcsolat is megszűnt.”

Az a nézet, hogy a nürnbergi elvek a nemzetközi szokásjog részét képezték, vitathatatlaná vált az ENSZ Közgyűlés által 1973. december 3-án elfogadott 3074. (XXVIII) sz. ENSZ határozatot követően, amely kimondta, hogy a háborús és emberiség elleni bűntettek elkövetésében

KORBELY kontra MAGYARORSZÁG ÍTÉLET –
LOUCAIDES BÍRÓ KÜLÖNVÉLEMÉNYE

bűnös személyek felkutatása, letartóztatása, kiadatása és megbüntetése során nemzetközi együttműködés szükséges. Azt is megemlíthetjük, hogy nemzetközi *ad hoc* büntető bíróságok is fenntartották és elfogadták, hogy:

“a Nürnbergi Alapító Okirat óta az emberiség elleni bűncselekmények szokásjogi státuszát, és az elkövetésük miatti egyéni büntetőjogi felelősség megállapíthatóságát nem kérdőjelezték meg komolyan (Tadić eset op. cit.).

Az emberiség elleni bűncselekmények elemeit illetően a Nemzetközi Büntetőbíróság nemrégiben elfogadott Római Statútuma említhető olyan okmányként, amely deklarálja e bűncselekmény nemzetközi jogi meghatározását. A Statútum 7. Cikke alatt az alábbiak találhatók:

“1. ... 'emberiség elleni bűncselekmény' az alábbi cselekmények valamelyikét jelenti, amennyiben polgári lakosság elleni széles körű és szisztematikus támadás részeként, a támadásról tudomással bírva követik el:

(a) Emberölés;

...

2. Az 1. bekezdés céljaira:

(a) 'Polgári lakosság elleni támadás' olyan magatartásfolyamatot jelent, amelynek során tömegesen követik el polgári lakosság ellen az 1 bekezdésben említett cselekményeket valamely állam vagy szervezet ilyen támadásra felhívó politikája nyomán, illetve annak előmozdítása érdekében...”

De még ha csak az „emberiség elleni bűncselekmények” azon fogalmára hagyatkozunk is, amely a Nürnbergi Nemzetközi Bíróság Alapító Okiratában jelenik meg – amelynek elveit a fent említett ENSZ határozatok megerősítették –, s ha a jelen ügy vizsgálata során csak az e fogalom által támasztott minimális követelményekre történt is hivatkozás, akkor sem okoz semmi nehézséget annak megállapítása, hogy az a tevékenység, amely miatt a kérelmezőt elítélték, kétségkívül „emberiség elleni bűncselekmény”-nek minősült. A szóban forgó bűncselekmény minimális elemei a következők:

(a) emberölés;

(b) polgári lakosság ellen elkövetett; és

(c) meghatározott politika előmozdítása érdekében tanúsított szisztematikus vagy szervezett magatartás.

Az utolsó elem az (a) és (b) elemek kombinációjából következik.

A többség úgy találta, hogy a releváns büntetőügyben a hazai bíróságok figyelmüket a kérelmező Kaszás Tamással szemben tanúsított magatartására összpontosították, s a többség nem értett egyet a nemzeti bíróságokkal abban, hogy a nevezett egyén olyannak volt tekinthető, aki „letette a fegyvert”, és ilyen módon már nem vett részt a harcban. A többség szerint:

„...A hazai bíróságok által megállapított tényállásban [...] nincs olyan elem, amelynek alapján arra a következtetésre lehetne jutni, hogy Kaszás Tamás ilyen módon megadási szándékot jelzett. Ehelyett heves vitába bonyolódott a kérelmezővel,

KORBELY kontra MAGYARORSZÁG ÍTÉLET –
LOUCAIDES BÍRÓ KÜLÖNVÉLEMÉNYE

amelynek végén ismeretlen szándékkal elővette fegyverét. Pontosan e cselekmény volt az, melynek során lelőtték. Ilyen körülmények között a Bíróság nincs meggyőződve arról, hogy a nemzetközi jog azon időszakban alkalmazott, általánosan elfogadott standardjainak fényében Kaszás Tamásról megállapítható lenne, hogy a közös 3. Cikk szerinti értelemben letette a fegyvert”. (az ítélet 91. bekezdése)

Ugyanakkor a hazai bíróságok e kérdéssel kapcsolatos releváns ténymegállapításában az alábbi kijelentések találhatók:

„A katonatisztek géppisztolyaikat mindvégig a civil személyekre irányítva tartották. Ekkor Balázs István pe. közölte a katonákkal, hogy náluk nincs fegyver. Ekkor Balázs István mögött álló ismeretlen rendőr közölte, hogy Kaszás Tamásnál pisztoly van. Balázs István felszólította Kaszás Tamást, hogy ha van nála fegyver, akkor azt adja át... Másrészt, a vádlottnak számolnia kellett volna azzal, hogy fegyverzetük révén erőfölényben vannak az udvaron tartózkodó civilekkel szemben, és az adott konfliktushelyzet emberre irányzott fegyverhasználat nélkül is megoldható lett volna.” (Fővárosi Bíróság Katonai Tanácsa ítéletének 42. bekezdése).

A Legfelsőbb Bíróság ítélete később megállapította:

„Azonban az ítéleti tényállás azt is tartalmazza, hogy „Balázs Tamás felszólította Kaszás Tamást, hogy ha van nála fegyver, akkor azt adja át. Ekkor a vádlott Kaszás Tamással szemben állt és közöttük mindössze pár méter távolság volt.”... Ebből az a helyes ténybeli következtetés vonható le, hogy a vádlott ezt a felszólítást hallotta. Mivel közvetlenül ezt követően alakult ki a szóváltás a vádlott és a sértett között, majd vette elő a sértett a fegyvert, ebből az a helyes ténybeli következtetés vonható le a vádlott tudattartamára, hogy tudta; a sértett az elővett pisztolyt át akarja adni, és nem pedig támadni akar azzal ...”(az ítélet 44. bekezdése).

Úgy vélem, a hazai bíróságok azon megállapítása, hogy Kaszás Tamás fegyverrel kapcsolatos magatartása olyan ember gesztusa volt, aki átadni próbálta a fegyvert, nem pedig támadni akart azzal, nem volt ésszerűtlen, ha figyelembe vesszük, hogy Kaszás Tamás és társai olyan tisztekkel álltak szemben, akik géppisztolyaikat rájuk irányítva tartották, s hogy a tisztek túlerőben voltak a polgári személyekkel szemben. Ilyen körülmények között Kaszás úr bármilyen kísérlete arra, hogy pisztolyát a kérelmező ellen használja, öngyilkosság lett volna. Ezért én semmilyen indokot nem látok a hazai bíróságok releváns ténymegállapításainak megváltoztatására.

A többség azon megállapításával sem értek egyet, hogy a kérelmező elítélésére alapvetően a kérelmező Kaszás Tamásra adott reakciója miatt került sor. Én elfogadom a Kormány álláspontját, miszerint „a kérelmező elítélése elsődlegesen azon alapult, hogy polgári személyekre lőtt, illetve parancsba adta, hogy polgári személyekre lőjenek”. A releváns eljárás iratai egyértelműen alátámasztják ezt az álláspontot. A kérelmező ellen amiatt emeltek vádat, hogy „a Rendőrség épületének visszaszerzésére irányuló megbízatása során katonai osztagot irányított és polgári személyekre lőtt,

KORBELY kontra MAGYARORSZÁG ÍTÉLET –
LOUCAIDES BÍRÓ KÜLÖNVÉLEMÉNYE

illetve embereinek parancsba adta, hogy polgári személyekre lőjenek, több személy halálát okozva, illetve több személyt megsebesítve” (ld. az ítélet 21. bekezdését).

A hazai bíróságok a tények alapján megállapították a kérelmező bűnösségét „több emberen elkövetett emberöléssel megvalósított emberiség elleni bűncselekmény elkövetésében, amelyet az épületen belüli emberölések tekintetében tettesként, az épületen kívüli emberölések tekintetében pedig felbujtóként követett el” (az ítélet 38. bekezdése).

Ezért, még ha figyelmen kívül hagyjuk is a kérelmező és a Kaszás úr közötti incidenst, nem látom, hogy miképpen hagyhatjuk figyelmen kívül a bíróságok azon megállapításait, hogy a kérelmező elleni ügy és a kérelmező elítélése más polgári személyeket is érintett, akik nem rántottak fegyvert, és semmilyen módon nem voltak felfegyverezve. Ebből a szempontból nagyon fontos hangsúlyozni azt a tényt, hogy amint Kaszás úr elővette a pisztolyát,

„A kérelmező válaszként határozott tűzparancsot adott embereinek. Egyidejűleg a kérelmező géppisztolyából Kaszás Tamásra lőtt, akit mellén és hasán találtak el a lövedékek, s aki azonnal meghalt. A kérelmező parancsára kilőtt golyók egyike egy másik személyt, három golyó pedig egy további személyt talált el. Egy további felkelőt is meglőttek, aki ezt követően belehalt sérüléseibe. Két személy kirohant az utcára, ahol a kérelmező embereinek másik csoportja löni kezdett rájuk. Egyikük nem halálos fejsérülést szenvedett; a másik személyt számos találat ért és a helyszínen meghalt”(kiemelés tőlem) (az ítélet 15. és 42. bekezdése).

A kép teljessé tétele érdekében azt is hozzá kell tennem, hogy a bizonyítékok szerint a kérelmező és csoportjának minden tagja „egy 7,62 mm-es géppisztollyal és TT pisztollyal volt felfegyverezve” (a Fővárosi Bíróság Katonai Tanácsának ítélete). Ezek a – nem Kaszás úr, hanem más – fegyvertelen polgári személyek irányában géppisztolyokból vaktában leadott lövések nézetem szerint semmi másnak nem tekinthetők, mint emberiség elleni bűncselekménynek.

Hozzá kell tennem: én úgy találom, hogy elégséges bizonyíték állt rendelkezésre annak megállapításához, hogy az említett lövöldözés a polgári lakosság elleni széles körű és szisztematikus támadás részét képezte. Ebben a vonatkozásban a Legfelsőbb Bíróság megállapítására támaszkodom, amely szerint:

„... közismert tény, hogy 1956. október 23. napjával kezdődően a diktatúra központi hatalma a fegyveres erejét bevetette a fegyvertelenül, békésen tűntető lakossággal, valamint a szerveződő fegyveres forradalmi csoportokkal szemben. Ennek során a fegyveres erők jelentős harceszközöket is felvonultattak, így pl. harckocsikat és repülőgépeket is, és a hatalommal szembenálló lakosság elleni tevékenységük lényegében az egész országra kiterjedt. Gyakorlatilag háborút folytattak az ország lakosságának túlnyomó része ellen. Mindezt nyilvánvalóvá teszik a diktatúra honvédelmi minisztereinek az adott időszakban kiadott parancsai is.

Mindezekre tekintettel megállapítható, hogy az országon belül 1956. október 23. napjával kezdődően nem nemzetközi jellegű fegyveres összeütközés zajlott mindaddig, amíg a diktatúra fegyveres ereje a lakossággal szemben tevékenykedett,

KORBELY kontra MAGYARORSZÁG ÍTÉLET –
LOUCAIDES BÍRÓ KÜLÖNVÉLEMÉNYE

továbbá addig, amíg a Szovjetunió hadserege az országot november 4-én megszállta, miáltal az összeütközés nemzetközi jellegűvé vált”. (az ítélet 34. bekezdése)

Valójában a diktatúrával szemben álló polgári lakosság fegyveres elnyomása és megtámadása Magyarországon abban az időszakban nemzetközileg köztudott volt.

Nem tudok egyetérteni a többség azon megállapításával, hogy a Legfelsőbb Bíróság

„nem tette fel azt a kérdést, hogy a kérelmező által elkövetett egyedi cselekményt az állami politika részének kell-e tekinteni, olyannak, ami a cselekményt az emberiség elleni bűncselekmények körébe emeli abban az értelemben, ahogyan e fogalmat 1956-ban érteni kellett” (az ítélet 84. bekezdése).

A Legfelsőbb Bíróság e megállapítását az előtte felmerült kérdéssel kapcsolatban tette, nevezetesen azzal az incidenssel kapcsolatban, amely miatt a kérelmezőt elítélték. Amikor olyan volt a helyzet, mint amit a Legfelsőbb Bíróság leírt, akkor várható volt, hogy a fegyveres erők lakosság elleni szervezett tevékenységének részeként elkerülhetetlenül történnek a vizsgált esethez hasonló, elkülönült incidensek. Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy a Kaszás úrral és a közelében lévő csoporttal szemben álló és azokra rálövő kérelmező a diktatórikus rendszer képviselőjeként járt el, amely rendszer megpróbálta erőszakkal elnyomni azokat a polgári személyeket – így a kérelmező támadásának áldozatait –, akik szembehelyezkedtek a rendszerrel. Röviden, a kérelmező azon rezsím képviselőjében és azon rezsím céljaira használt erőszakot. Ilyen körülmények között nem látom, hogy miképpen választhatjuk el azt az incidenst, amely miatt a kérelmezőt bűnösnek találták, attól az általános és szisztematikus támadástól, amelyet a katonai és releváns állami politika a polgári lakosság ellen folytatott.

Fenti indokok alapján én úgy találom, hogy a kérelmező emberiség elleni nemzetközi jogi bűncselekmény miatti elítélése semmilyen módon nem összeegyeztethetetlen az Egyezmény 7. Cikkének rendelkezéseivel, ezért én úgy vélem, hogy a 7. Cikket nem sértették meg.